KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Handlingsplan for likestilling

i barnehage og grunnopplæring 2008–2010

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Handlingsplan for likestilling

i barnehage og grunnopplæring 2008–2010

Forord

Kjønnstradisjonelle val av utdanning og yrke er blant dei viktigaste årsakene til systematiske forskjellar mellom kvinner og menn i arbeidslivet og i samfunnslivet elles. I eit sosialt utjamningsperspektiv er dette ei av dei største utdanningspolitiske utfordringane. Denne utfordringa ønskjer Kunnskapsdepartementet å ta tak i når vi no legg fram *Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008–2010.*

Målet er ikkje å få like mange menn og kvinner i alle yrka, men å bryte med dei synlege og usynlege barrierane som hindrar jenter og gutar i å ta utradisjonelle val. Likestilling er like viktig for gutar som for jenter, og tiltaka må rettast inn mot begge gruppene.

Barn og unge treng både mannlege og kvinnelege rollemodellar. Barn i barnehagen treng å få oppleve at både kvinner og menn kan ta del i omsorg og vere med i alle aktivitetane i barnehagen. Men ein betre kjønnsbalanse i barnehagane er òg viktig for å sikre at vi får nok kvalifiserte folk, og for å sikre variert kompetanse. I denne handlingsplanen har vi sett oss eit ambisiøst mål om at 20 prosent av dei tilsette i barnehagen skal vere menn.

Likestillingsarbeid krev handling her og no. Samstundes er det eit systematisk og langsiktig haldningsarbeid. Denne handlingsplanen omhandlar dei viktigaste tiltaka departementet ønskjer å gjennomføre for å fremme likestilling på barnehage- og grunnopplæringsområdet. Men skal likestillingsarbeidet føre fram, krev det ei systematisk tilnærming og ein systematisk medverknad frå alle dei som har direkte kontakt med barn og unge i barnehage og grunnopplæring: leiarar, lærarar og anna pedagogisk personell. Derfor er det i læreplanverket for grunnopplæringa og rammeplanen for barnehagane lagt stor vekt på dette.

April 2008

Bård Vegar Solhjell

Innhold

1 HANDLINGSPLAN FOR LIKESTILLING 6

2 HOVEDMÅL OG RESULTATMÅL 8
2.1 Valg av modeller og tiltak 8

3 RAMMER OG LOVVERK 9
3.1 Likestillingsloven 9
3.2 Barnehageloven og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver 10
3.3 Opplæringsloven og Læreplanverket for Kunnskapsløftet 10
3.4 Rammeplan for lærerutdanningene 11

4 STATLIG INITIERT LIKESTILLINGSARBEID I BARNEHAGE OG GRUNNOPPLÆRING 1996–2007 12
4.1 Likestillingsarbeid i barnehagene 1996–2007 12
4.2 Likestillingsarbeid i grunnopplæringen 1996–2007 14

5 STATUS OG UTFORDRINGER 16
5.1 Dannelse av kjønnsidentitet i barnehager og grunnopplæring 16
5.1.1 Dannelse av kjønnsidentitet i barnehagen 16
5.1.2 Dannelse av kjønnsidentitet i grunnopplæringen 19
5.1.3 Mobbing på bakgrunn av kjønn og seksuell identitet 21
5.2 Læringsutbytte i barnehagen og i grunnopplæringen 22
5.2.1 Kjønnsforskjeller i karakterer 22
5.2.2 Mulige årsaker til ulikheter i læringsutbytte 24
5.3 Frafall i videregående opplæring 28
5.4 Jenter og gutters utdannings- og yrkesvalg 29
5.5 Menn i barnehager 33
5.6 Menn i skolen 36

6 HOVEDAKTØRER 38

7 TILTAK 40

1 Handlingsplan for likestilling

Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008–2010 *iverksettes i barnehage- og grunnopplæringssektoren i 3 år. Handlingsplanen omhandler også høyere utdanning og forskning som har relevans for barnehage og grunnopplæring.*

Handlingsplanen er utarbeidet i et tett samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet. Det er Utdanningsdirektoratet som er nasjonal koordinator for Handlingsplan for likestilling. Mer informasjon om planen og alle relevante dokumenter, artikler og rapporter finnes på Utdanningsdirektoratets nettsider.

Det overordnede målet for handlingsplanen er at barnehagene og grunnopplæringen skal bidra til *et likestilt samfunn der alle får utnyttet sine evner og interesser uavhengig av kjønn, og at likeverd og likestilling mellom kjønn skal ligge til grunn for all læring og pedagogisk virksomhet i barnehage og grunnopplæring.* Det er prioritert tre hovedmål for å oppnå dette:

1. Læringsmiljøet i barnehage og grunnopplæring skal fremme likestilling mellom gutter og jenter.
2. Bedret kjønnsbalanse i valg av utdanning og yrker – med et spesielt fokus på fag- og yrkesopplæringen og rekruttering av jenter til realfag.
3. Kjønnsbalansen blant ansatte i barnehage og grunnopplæring skal bedres.

Ved starten på – og ved slutten av – handlingsplanperioden skal det foretas en kartlegging av hvordan barnehager og skoler følger opp sitt likestillingsansvar. Kartleggingen skal legges opp slik at det kan være mulig å måle eventuelle endringer fra 2008 til 2010. Planen skal evalueres.

Hovedmålgruppene for denne handlingsplanen for likestilling er:

- barn og unge i barnehager og grunnopplæring
- ledere og ansatte i barnehage, skole og lærebedrift
- skoleeiere, barnehageeiere og kommunen som barnehagemyndighet
- fylkesmennene
- ansatte og studenter i førskolelærer-, allmennlærer-, faglærer- og yrkesfaglærerutdanningene og praktisk-pedagogisk utdanning, heretter omtalt som lærerutdanningene
- foreldre/foresatte

Oppfølgingen av handlingsplanen følger ansvarsfordelingen mellom staten, Fylkesmannen, barnehage- og skoleeier (fylkeskommunene, kommunene og private virksomheter), i tillegg til barnehagene, skolene og lærebedriftene. Det er en forutsetning i planen at barnehagene og grunnopplæringen samarbeider med foreldre/foresatte om målene i planen. Lærerutdanningene er også sentrale aktører i oppfølgingen av handlingsplanen. KS, leder- og lærerorganisasjoner, organer for brukermedvirkning i skolen, Samarbeidsrådet for yrkesopplæring, nettverkene for Menn I Barnehagene, Elevorganisasjonen, Foreldreutvalget for grunnskolen og andre fag- og interesseorganisasjoner er også sentrale samarbeidspartnere.

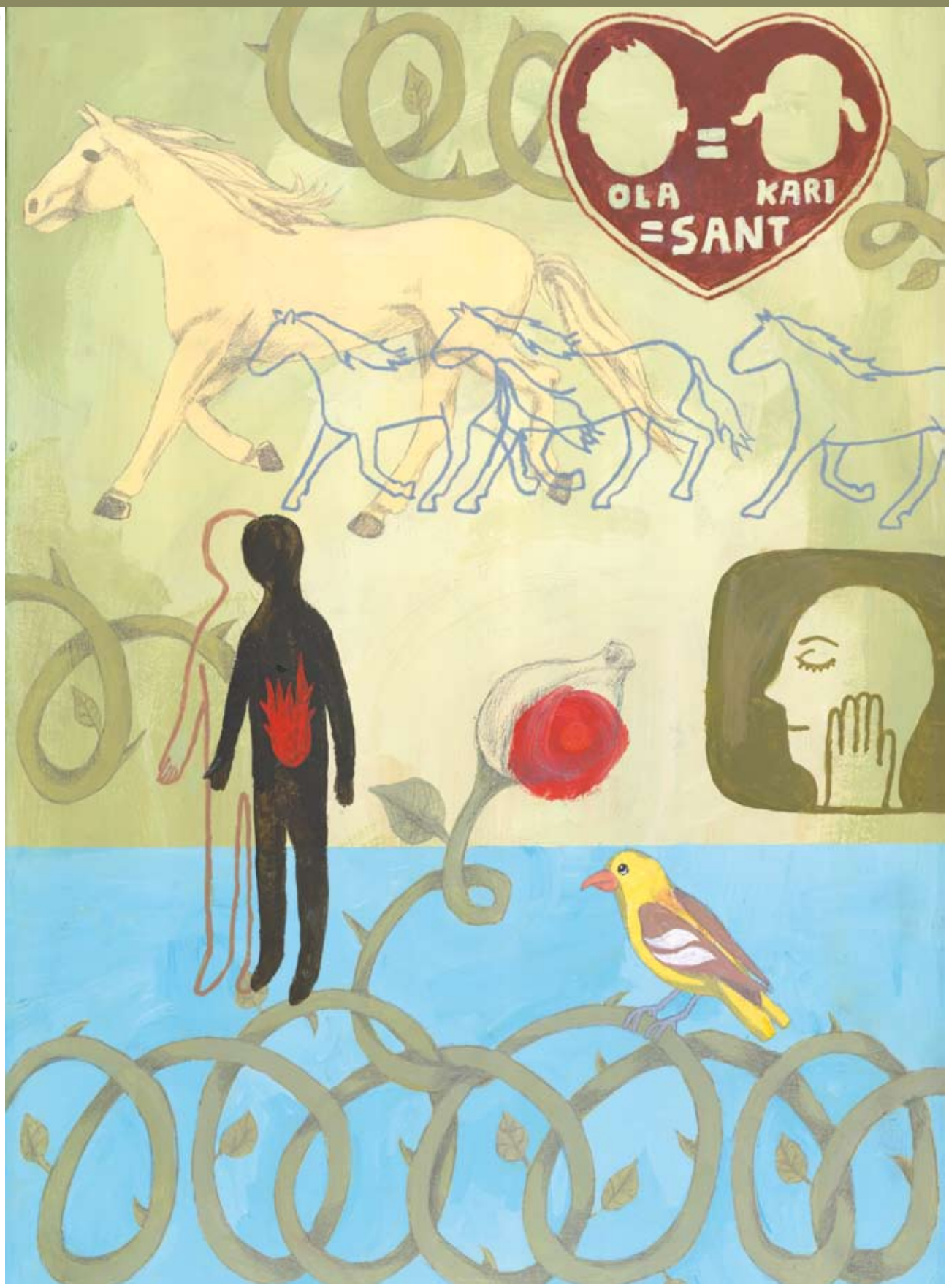
OLA
KARI
=SANT

2 Hovedmål og resultatmål

Det overordnede målet for handlingsplanen er at barnehagene og grunnopplæringen skal bidra til ***et likestilt samfunn der alle får utnyttet sine evner og interesser uavhengig av kjønn, og at likeverd og likestilling mellom kjønn skal ligge til grunn for all læring og pedagogisk virksomhet i barnehage og grunnopplæring.***

Planen har tre hovedmål. Under hvert hovedmål er det fastsatt resultatmål med egne tiltak. Alle tiltak er forankret i resultatmålene i planen. (Tiltak, se kap. 7)

Hovedmål 1

Læringsmiljøet i barnehage og grunnopplæring skal fremme likestilling mellom gutter og jenter

- Barnehager og skoler skal etter rammeplan for barnehagen, læreplaner for grunnopplæringen og opplæringsloven integrere likestilling i sin daglige virksomhet.
- Kompetansen om likestilling i barnehagen og grunnopplæringen skal økes.
- I lærerutdanningene skal det legges større vekt på forhold som vil bidra til økt likestilling mellom kjønnene.
- Kompetansen i barnehagen og grunnopplæringen om mobbing på bakgrunn av kjønn og seksuell identitet skal økes.

Hovedmål 2

Bedret kjønnsbalanse i valg av utdanning og yrker – med et spesielt fokus på fag- og yrkesopplæringen og rekruttering av jenter til realfag

- Aktiv bruk av kjønnsperspektivet i skolens utdannings- og yrkesrådgivning skal økes.

Hovedmål 3

Kjønnsbalansen blant ansatte i barnehage og grunnopplæring skal bedres

- Øke andelen menn i barnehagen til 20 prosent innen 2010.
- Øke andelen mannlige lærere på grunnskoletrinnet.
- Øke andelen mannlige studenter i lærerutdanningene.

2.1 Valg av modeller og tiltak

I aktørenes oppfølging av handlingsplanen bør det legges vekt på å bruke kunnskap om hvordan endring kan skapes i barnehage, skole og lærebedrift. Klare planer for implementering vil bidra til at tiltak forankres i det pedagogiske arbeidet, og at arbeidet blir systematisk og kontinuerlig over tid. Forskning viser også at barnehage- og skoleledere spiller en helt avgjørende rolle for om den enkelte barnehage eller skole skal lykkes med å endre praksis.

Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008–2010 omfatter tiltak som bygger på analysene i planen, og som skal vurderes gjennom perioden på bakgrunn av oppdatert kunnskap og evaluering.

Flere av utfordringene som trekkes frem i analysedelen og resultatmålene i denne handlingsplanen vil løses, ikke bare gjennom egne tiltak i planen, men også gjennom andre tiltak som er iverksatt eller planlagt iverksatt i barnehager, grunnopplæring og lærerutdanningene. Disse tiltakene har ikke nødvendigvis et eksplisitt kjønnsperspektiv eller et likestillingsperspektiv, men bidrar til å løse flere av de utfordringene som trekkes frem i *Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring.*

3 Rammer og lovverk

3.1 Likestillingsloven

Lov 9. juni 1978 nr. 45 om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven) sier at offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling på alle samfunnsområder og innenfor sin virksomhet (§ 1a). De har med andre ord en aktivitetsplikt, som ble styrket gjennom Ot.prp. nr. 77 (2000–2001) *Om lov om endringer i likestillingsloven m.v.* Arbeidsgivere er pliktige til å redegjøre for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten og tiltak som er iverksatt og/eller planlegges iverksatt for å fremme likestilling.

Dette er også understreket i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven). Loven forplikter kommunene til å redegjøre for tilstand og tiltak som er iverksatt eller planlegges iverksatt for å fremme likestilling og forhindre forskjellsbehandling i strid med lov om likestilling mellom kjønnene (§48).

Andre bestemmelser i likestillingsloven som kan være verdt å merke seg, er bl.a. at kvinner og menn har lik rett til utdanning (§ 6), og at læremidler som benyttes i skole og annen undervisningssituasjon, skal bygge på likestilling mellom kjønnene (§ 7). Dette betyr at læremidlene ikke kan formidle ensidige fremstillinger av menn eller kvinner.

Trakassering på grunn av kjønn og seksuell trakassering er ikke tillatt (§ 8a), og direkte eller indirekte forskjellsbehandling av kvinner og menn er heller ikke tillatt (§ 3). Imidlertid er ulik behandling som i samsvar med lovens formål fremmer likestilling mellom kjønnene, ikke i strid med dette (§ 3a).

Det er utarbeidet en forskrift om særbehandling av menn til utdanning og yrker med omsorg for barn (rundskriv Q-07/98). Barnehager og skoler har dermed anledning til å oppfordre menn til å søke stillinger. Etter forskriften kan en mann velges fremfor en kvinne når den mannlige søkeren vurderes å være like godt eller tilnærmet like godt kvalifisert (§ 2). Adgangen til positiv særbehandling av menn etter forskriften er begrenset til stillinger der arbeidsoppgavene i hovedsak er rettet inn mot undervisning av eller omsorg for barn (§ 4 og § 2).

Kunnskapsdepartementet kan gi retningslinjer for positiv særbehandling av menn eller kvinner ved opptak til visse typer utdanninger. Det presiseres at adgangen til særbehandling av menn gjelder ved opptak til utdanninger som særlig er rettet mot undervisning av eller omsorg for barn, og der menn vil bli underrepresentert på linjen eller studiet (§ 3). Etter forskrift om opptak til universiteter og høgskoler kan departementet fastsette tilleggspoeng/kvoter for søkere av det underrepresenterte kjønn (Rundskriv F-10-05, § 7-16).

3.2 Barnehageloven og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Barnehager skal etter lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) være en pedagogisk virksomhet og bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver og på den måten skape et godt grunnlag for barnas utvikling, livslange læring og aktive deltakelse i et demokratisk samfunn. Omsorg, oppdragelse og læring skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling (§ 2).

Barnehagen har også en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing, og barnehagen skal bidra til å utjevne sosiale forskjeller.

Allerede rammeplanen for barnehagen av 1996 slo fast at barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling mellom de to kjønn. Det er et gjennomgripende holdningsdannende arbeid og ikke et tema som kan velges inn i enkelte perioder. I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver av 2006 er barnehagens ansvar med hensyn til likestilling utdypet slik:

> Likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk. Barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape et likestilt samfunn. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling mellom de to kjønn. Gutter og jenter skal ha like muligheter til å bli sett og hørt og oppmuntres til å delta i felleskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger til og samfunnets forventninger til jenter og gutter (s. 10).

Alle barnehager skal ha et bevisst forhold til likestilling i sin daglige omsorg for barna, og ved planlegging, dokumentasjon og vurdering. Det er et ansvar for barnehagestyrere, pedagogiske ledere og det øvrige personalet. Barnehageeier har ansvar for at barnehagen har de nødvendige rammebetingelsene for arbeidet, og kommunen skal føre tilsyn med at alle barnehagene i kommunen driver en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet i samsvar med lov og rammeplan. Fylkesmannen skal veilede kommuner og eiere, samt føre tilsyn med kommunen som barnehagemyndighet.

3.3 Opplæringsloven og Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Opplæringen jenter og gutter får i grunnskolen og i den videregående opplæringen, skal etter lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) fremme menneskelig likeverd og likestilling, åndsfrihet og toleranse, økologisk forståelse og internasjonalt medansvar (§ 1-2).

Det skal legges vekt på å skape gode samarbeidsformer mellom lærere og elever, mellom lærlinger og bedrifter, mellom skole og hjem, og mellom skole og arbeidsliv. Alle som er knyttet til skolen eller lærebedriftene, skal arbeide for å hindre at elever, lærlinger eller lærekandidater kommer til skade eller utsettes for krenkende ord eller handlinger (§ 1-2). Alle elever i grunnskoler og videre-

gående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring (§ 9a).

Ifølge forskrift til opplæringslova fastsatt av Kunnskapsdepartementet 23. juni 2006 (til opplæringslova § 9-2 første ledd) har den enkelte elev rett til å få rådgivning om utdannings- og yrkesvalg og informasjon om utdanning, yrke og arbeidsmarked. Informasjonen og rådgivningen skal legges opp slik at eleven gradvis kan utvikle kunnskap, selvinnsikt og evne til selv å kunne ta avgjørelser om videre utdanning og fremtidig yrke, uten hensyn til tradisjonelle kjønnsroller (§ 22-2). Dette er skoleeiers ansvar (§ 22-3). Ny forskrift for utdannings- og yrkesrådgivning er under utarbeiding 2008, med sikte på ikrafttreden 1.1.2009.

Den generelle delen av læreplanen gjelder for grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring i Kunnskapsløftet, slik den gjaldt i Reform 94 og L97. Her står det at "oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser" (s. 18). Det står også at formidlingen av ny teknologi ikke må befeste tradisjonelle kjønnsskiller, der jenter oppdras til at "kvinner ikke forstår" naturvitenskap og teknikk (s. 36).

I *Prinsipper for opplæringen i Kunnskapsløftet* påpekes det at i opplæringen skal mangfoldet i elevenes bakgrunn, forutsetninger, interesser og talenter møtes med et mangfold av tiltak. Uavhengig av kjønn, alder, sosial, geografisk, kulturell eller språklig bakgrunn skal alle elever ha like gode muligheter til å utvikle seg gjennom arbeidet med fagene i et inkluderende læringsmiljø.

Ifølge forskrift til opplæringslova 23. juni 2006 (til opplæringslova § 14-1 fjerde ledd) skal skole og lærebedrift jevnlig vurdere i hvilken grad organisering, tilrettelegging og gjennomføring av opplæring medvirker til å nå de mål som er fastsatt i Læreplanverket for Kunnskapsløftet (§ 2-1). Skoleeier skal medvirke til å etablere administrative system og å innhente statistiske og andre opplysninger som trengs for å vurdere tilstanden og utviklingen innenfor opplæringen (§ 2-2).

3.4 Rammeplan for lærerutdanningene

Både førskolelærer-, allmennlærer-, faglærerutdanningene og praktisk-pedagogisk utdanning har egne rammeplaner, fastsatt av Utdannings- og forskningsdepartementet i 2003. Rammeplan for yrkesfaglærerutdanning ble fastsatt i 2005. I alle rammeplanene pekes det på at opplæringen i barnehage og grunnopplæring har som forutsetning at barna skal vokse opp i et langt mer likestilt samfunn enn det tidligere generasjoner gjorde:

> Det er et mål for opplæringen at begge kjønn skal kunne utfolde seg på egne premisser. Kunnskap om forskjellene mellom gutter og jenter er viktig i lærerutdanningen. Trykket fra en global kultur- og medieindustri, som ofte er stereotyp i uttrykk og innhold, påvirker barn og unge. Lærerstudentene må ha innsikt i hvordan dette preger kjønnssosialiseringen, og de må kunne trekke konsekvenser av denne påvirkningen i den pedagogiske planleggingen og det metodiske opplegget (kap. 1).

Rammeplanene for de flerårige lærerutdanningene tydeliggjør likestilling som et tverrgående og integrert tema i utdanningene. Det er et krav om at likestillings- og kjønnsperspektivet tas med i planene for fag og fagområder i studiet (kap. 2.5). I Rammeplan for førskolelærerutdanningen er dette også konkretisert i målet om at studentene skal ha innsikt i teorier om forskjeller mellom gutter og jenter og kjenne metoder for å fremme likestilling og likeverd mellom kjønnene.

I Rammeplan for praktisk-pedagogisk utdanning pekes det på at den enkelte institusjon har ansvaret for å utvikle studietilbud innenfor praktisk-pedagogisk utdanning som er i samsvar med rammeplanens mål og studentenes behov og interesser. Det er et krav at likestillings- og kjønnsperspektivet er med i planer for pedagogikk og fag-/yrkesdidaktikk.

4 Statlig initiert likestillingsarbeid i barnehage og grunnopplæring 1996–2007

4.1 Likestillingsarbeid i barnehagene 1996–2007

Norge var tidlig ut med å vie kvinnedominansen i barnehagene politisk oppmerksomhet. Fra 1997 har det daværende Barne- og familiedepartementet arbeidet planmessig for å få flere mannlige ansatte i norske barnehager. Det ble gjennomført en handlingsplan i perioden 2001–2003. Målet var langsiktig: minst 20 prosent menn i en fullt utbygd barnehagesektor.

Det ble blant annet bygget opp et nettverk av menn i barnehagen (MIB) i alle fylkene. Fylkesmannen og en mannlig fylkeskontakt hadde ansvar for planer og tiltak i fylkene. MIB-nettverkene var et forum for menn som arbeider i barnehagene, men skulle også være idéskapere og pådrivere overfor barnehager, kommuner og universiteter og høgskoler. Det ble også opprettet et nettsted for menn i barnehagen (http://mibnett.no).

I 2003 ble det, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet, utarbeidet en kunnskapsstatus om barnehagen og førskolelærerutdanningen i et kjønns- og likestillingsperspektiv.[1] Rapporten viste at kjønnsforskjeller og likestilling har liten plass i barnehagene og i barnehageforskningen. Rapporten la frem forslag til tiltak for å styrke innsatsen.

Arbeidet for likestilling i barnehagens praksis og arbeidet for flere mannlige ansatte må sees i sammenheng. Det er i småbarnsalderen at kjønnsrollemønsteret legges. Barnehagen kan forberede barna på å møte og skape et mer likestilt samfunn. Da er det viktig at barna erfarer at også menn kan arbeide med barn og omsorg. Det lå til grunn for vedtaket om gjennomføring av en ny og utvidet handlingsplan, "*Den gode barnehage er en likestilt barnehage*". Handlingsplan for likestilling i barnehagen 2004–2007 ble vedtatt av Barne- og familiedepartementet og videreført av Kunnskapsdepartementet fra høsten 2005.

[1] Rossholt, N. (2003): *Barnehagen og førskolelærerutdanningen i et kjønns-, likestillings- og diskursperspektiv, et forprosjekt: kunnskapsstatus og forslag til tiltak*. Rapport nr. 19. Høgskolen i Oslo.

Planen bygde videre på tidligere arbeid, målsettinger og organisering. Den stadfestet at likestilling er et ledd i kvalitetsutviklingen i barnehagen – til beste for barna. Planen hadde to hovedmål:

1. Flere menn i barnehagene – 20 prosent menn innen utgangen av 2007.
2. Likestilling og likeverd skal ligge til grunn for all virksomhet og pedagogikk i barnehagene.

Planen tok sikte på:

- at likestilling er forankret i rammeverket for barnehager og førskolelærerutdanningen
- at myndigheter og ansatte i barnehagesektoren er informert og engasjert i likestillingsarbeidet
- å gjenreise MIB-nettverkene i fylkene som en pådriver i arbeidet

I barnehageloven av 2005 er likestilling inkludert i barnehagens innholdsbestemmelse, og i rammeplanen av 2006 er likestillingsbestemmelsen utdypet. Å arbeide for å fremme likestilling er altså en lovpålagt oppgave for barnehagene. Det er ikke noe barnehagen kan velge bort, eller overlate til "ildsjeler". Det har stått sentralt i arbeidet å sikre at flere barnehager følger opp rammeplanen, slik at det pedagogiske innholdet i barnehagen bygger på likestilling. Likestillingslovens bestemmelser om et aktivt likestillingsarbeid og muligheten til særbehandling av menn ved ansettelser skal være kjent i barnehagesektoren. I rammeplanen for førskolelærerutdanningen av 2003 er likestilling ivaretatt, og det påpekes i handlingsplanen at universiteter og høgskoler har et selvstendig ansvar for å integrere likestilling i fagplaner og undervisning.

Planen bygde på at mobilisering og aktiviteter måtte skje lokalt og regionalt. Oppfølgingen ble organisert gjennom fem regioner, der en av fylkesmennene fikk koordinerende ansvar for sin region. Det var fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Vestfold, Oslo og Akershus, Nord-Trøndelag og Nordland. Disse fylkesmennene fikk midler fra departementet, og har vært pådrivere og organisatorer i arbeidet for at fylkesmennene i regionen gjennomførte de lokale tiltakene i planen, drev informasjons- og

veiledningsarbeid og støttet lokale utviklingsprosjekter. MIB-nettverkene i fylkene skulle bidra til et bredere og mer utadrettet rekrutteringsarbeid, og bistå fylkesmennene i deres arbeid.

Likestillingsarbeid i barnehagen er et lite utprøvd felt der det mangler forskning og metoder. Det har vært satset på å få frem mer praksisrettet forskning og på utviklingsarbeider. Departementet har iverksatt ni forsknings- og utviklingsprosjekter med hel eller delvis finansiering gjennom handlingsplanen. Det er prosjekter som skal øke kunnskapen om hvordan man kan arbeide med likestilling, forsknings- og utviklingsprosjekter om menn i barnehagen, og om høgskolenes virksomhet på området.

Det er gjennomført årlige landskonferanser, som har samlet deltakere fra barnehager, kommuner, barnehageeiere og høgskoler. Disse har vært et viktig møtepunkt og kanal for formidling av erfaringer. I tilknytning til konferansene er det delt ut likestillingspris til en barnehage, en kommune og en høgskole for godt arbeid for å rekruttere menn til barnehagene.

Kunnskapsdepartementet har utarbeidet to temahefter om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen og om menn i barnehagen. Temaheftene ble sendt ut til alle barnehager, kommuner og høgskoler i 2006.[2]

Flere kommuner og barnehager har gjennomført egne utviklingsarbeider med tilknytning til handlingsplanens innhold. Disse spenner fra temaer som likestilling og likeverd i det daglige pedagogiske arbeidet, til hvordan skaffe flere menn og beholde dem i barnehagen. Flere av prosjektene ble organisert som samarbeidsprosjekter der flere barnehager i samme kommune var involvert.

I flere kommuner er målene i handlingsplanen blitt forankret i kommunalt planverk, som kommunedelplaner, rekrutteringsplaner og liknende. Det finnes også eksempler på at private barnehageeiere har forankret likestillingsmål og tiltak i sitt planverk.

Fylkesmennene har brukt ulike kanaler for å informere og motivere kommuner, private barnehageeiere, høgskoler og barnehager. Likestilling har vært oppe som tema på en rekke ulike møter og konferanser i løpet av planperioden, det har vært gitt støtte til lokale tiltak og prosjekter, og det ble etablert samarbeidsgrupper for å arbeide frem tiltak i tråd med handlingsplanens målsettinger.

Det er etablert nettverk for menn i barnehagen (MIB) i en rekke kommuner og regioner. En del av disse har eksistert siden før handlingsplanen ble satt i verk. Noen har i første rekke vært møteplasser for menn som arbeider i barnehagen. Mens andre har arbeidet utadrettet og vært pådrivere overfor kommuner, oppsøkt videregående skoler, utarbeidet informasjonsmateriell med mer.

Handlingsplanen har satt likestilling på dagsordenen i barnehagesektoren. Flere barnehager, eiere og høgskoler enn tidligere har arbeidet aktivt etter målene i handlingsplanen. Antallet menn i barnehagene har økt betydelig i handlingsplanperioden, med 50 prosent fra 2003 til 2007[3]. Over 800 barnehager har nådd målet om 20 prosent menn. Men på landsbasis har man ikke lyktes med å øke andelen tilstrekkelig. (Mer om menn i barnehager i kap. 5.5.)

Kunnskapsdepartementet har gitt John Roald Pettersen i oppdrag å utarbeide en sluttrapport fra handlingsplanen 2004–2007. Den vil oppsummere erfaringene og presentere de gode eksemplene, og skal være til nytte i det videre arbeidet med likestilling. Sluttrapporten *"På vei mot en likestilt barnehage"* vil foreligge i løpet av våren 2008. Det inngår i denne nye handlingsplanen at status for likestillingsarbeidet i barnehager og skoler skal kartlegges.

Departementet mener at vi har kommet et stykke videre i likestillingsarbeidet i barnehagen. Men det er fortsatt en vei å gå før vi når målene og hele

[2] Friis, P. (2006): *Temahefte om menn i barnehagen, om å rekruttere og beholde menn i barnehagen,* og Rossholt, N. (2006): *Temahefte om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen.* Begge utgitt av Kunnskapsdepartementet.

[3] Foreløpige tall for 2007.

barnehagesektoren har et aktivt forhold til likestillingsarbeidet. Derfor skal målsettingene i handlingsplanen 2004–2007 videreføres og styrkes gjennom denne planen.

4.2 Likestillingsarbeid i grunnopplæringen 1996–2007

Helt siden 1970-årene har likestilling vært integrert i læreplanene for grunnskolen og videregående opplæring. Målet har vært at opplæring og utdanning skal praktisere og virkeliggjøre fellesskap og likestilling mellom kjønnene. Arbeidet for likestilling og et bevisst kjønnsperspektiv skal lede til at jenter og gutter får like mye ut av utdanningen. Innholdet i og organiseringen av opplæringen, bruk av læremidler og praktisering av arbeidsformer skal ivareta gutter og jenters læring og interesser like godt. De skal få lik oppmerksomhet både som individer og gruppe og bli stilt overfor like krevende oppgaver og utfordringer.

I perioden 1996–2004 utarbeidet utdanningsdepartementet treårige policydokumenter som et grunnlag for departementets likestillingsarbeid rettet mot sektoren. Bakgrunnen for det første policydokumentet var et oppdrag som det tidligere Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet ga til Pedagogisk institutt ved NTNU i 1995 om å gjennomføre en kvantitativ evalueringsundersøkelse av likestillingsarbeidet i grunnskolen.[4]

Imsens undersøkelse bekreftet mange kjønnsforskjeller som var kjent fra 1970-årene. Det var overraskende at de samme forskjellene fortsatt eksisterte etter mer enn 20 år med likestillingsansvar og likestillingsarbeid i skolen. Imsen påpeker at dette er alvorlig og viser at skolesektoren har nedprioritert ansvaret. Evalueringen viste at likestilling ble lavest prioritert blant satsingsområdene. Svært få skoler hadde nevnt likestilling spesifikt i sine årsplaner. Bare en liten andel av lærerne i undersøkelsen (16,2 prosent) hevder at likestilling har vært drøftet i forbindelse med planleggingsarbeidet ved skolen, mens 39,4 prosent av lærerne ikke vet. Dette sier noe om at likestilling ikke er det som lærerne i denne undersøkelsen var mest opptatt av i kollektiv sammenheng. Tatt i betraktning den vekt som var lagt på likestilling i Mønsterplan for grunnskolen (M87), er det grunnlag for å hevde at skolene i utvalget ikke hadde fulgt opp denne siden av læreplanen i tilstrekkelig grad.[5]

Elevene i undersøkelsen rapporterte at sentrale aspekter ved likestillingsspørsmål i liten grad ble berørt i undervisningen.[6] Det var mest vanlig at lærere tok opp likestillingstemaet der de mente det naturlig hørte hjemme i fagene, noe som innebærer at lærerens kunnskaper, interesser og holdninger på området var svært avgjørende. Det ser ut til at det kan bety lite å ha likestilling som prioritert målsetting ved skolen for at det skal skje undervisning om likestilling i klasserommet. Initiativet til undervisning i likestilling hviler i første rekke på den enkelte lærer. Undersøkelsen dokumenterer dermed at likestillingsarbeid, i den grad det skjer, hovedsakelig er privatisert til den enkelte lærer og lokale "ildsjeler", og i liten grad er et felles anliggende for hele skolen. Det trengs derfor et løft for at arbeid med kjønn og likestilling skal bli en integrert del av skolens arbeid.

Det er gjennomført flere undersøkelser som har omhandlet ulike aspekter ved skole, kjønn og likestilling, men det er ikke gjennomført noen tilsvarende storskalaundersøkelse om likestillingsarbeid i grunnopplæring etter NTNUs undersøkelse i 1995. Foreliggende forskningsresultater med et likestillingsaspekt er heller ikke spredd eller nyttiggjort i tilstrekkelig grad.

Policydokumentene som utdanningsdepartementet utarbeidet i perioden 1996–2004, hadde tiltaksplaner på grunnskolens og videregående opplærings områder, og et fokus på rekruttering av flere menn til lærerutdanningene. Tiltakene var blant annet utformet som skoleprosjekter med forskjellige innfallsvinkler til likestillingsproblematikken.

[4] Imsen, G. (1996): *Mot økt likestilling? Evaluering av grunnskolens arbeid for likestilling utført for Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.* Pedagogisk institutt, NTNU

[5] Imsen, G. (1996): 47.

[6] Imsen, G. (1996): 154.

De fleste skoleprosjektene ble avsluttet i løpet av policyperiodene, men noen prosjekter ble overført til Utdanningsdirektoratet ved opprettelsen i 2004. Det ble også utviklet veiledninger og håndbøker som skulle hjelpe lærere med likestillingsarbeidet i skolen.

Et eksempel er *Kjekk og pen*, en veiledning for lærere i arbeid med likestilling i grunnskolen, videregående opplæring og voksenopplæring, som tidligere Utdannings- og forskningsdepartementet ga ut i 2001. Veiledningen var basert på faktainformasjon, bakgrunnsmateriell og spørsmål som lærerne kunne bruke som idégrunnlag for å formidle og praktisere likestilling i undervisningen. Et annet eksempel er *Ungdom, film og kjønn – håndbok for lærere om likestilling* fra 2004, som benyttet filmsekvenser og praktiske arbeidsmåter for å utfordre kjønnsroller blant unge.

Fra 2004 har direktoratet hatt oppfølgingsansvar overfor sektoren når det gjelder likestillingsarbeid. *Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008–2010* vil bli koordinert av Utdanningsdirektoratet.

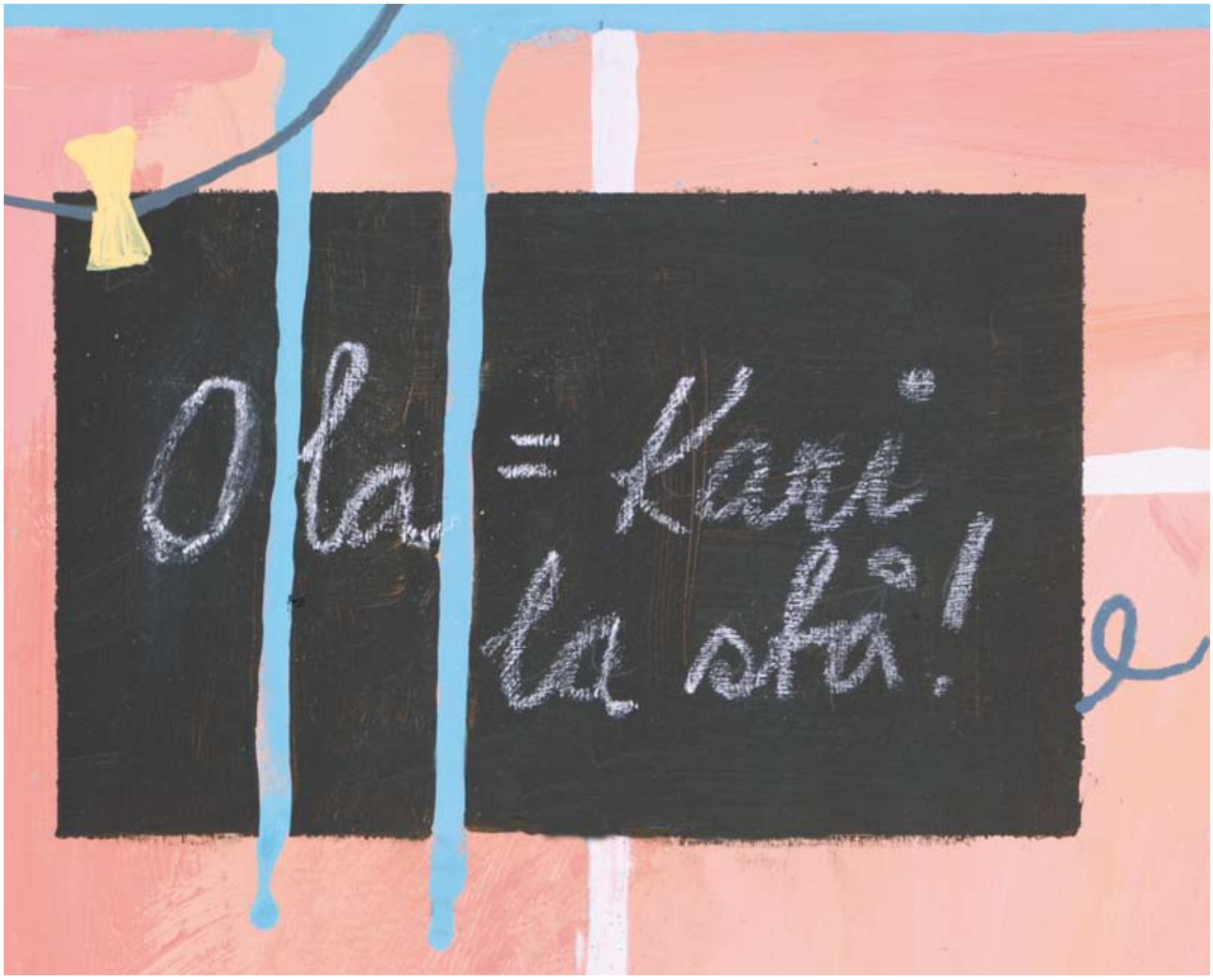

5 Status og utfordringer

Likestilling i barnehager og grunnopplæring er et omfattende tema. Det eksisterer ikke oversikt, rutiner eller koordinering av alle likestillingstiltakene i utdanningssektoren. Det finnes heller ikke oppdatert kunnskapsoversikt for hele feltet. Utfordringene kan dessuten være svært forskjellige i barnehager, skoler, bedrifter og lærerutdanningene, men noen hovedutfordringer peker seg ut:

1. Vi har lite oppdatert kunnskap om jenter og gutters utvikling av kjønnsidentitet i dagens barnehager og skoler.
2. Jenter og gutter har ulikt læringsutbytte, noe som også får konsekvenser for gjennomføring av videregående opplæring.
3. Jenter og gutter velger fortsatt svært tradisjonelt når de velger utdanning og yrke.
4. Barnehage- og skoleyrker er dominert av kvinner.

5.1 Dannelse av kjønnsidentitet i barnehager og grunnopplæring

5.1.1 Dannelse av kjønnsidentitet i barnehagen

Kjønnsrollemønsteret dannes tidlig. Forskning tyder på at sosialisering til kjønn allerede starter ved fødselen, og at den nyfødte jenta eller gutten behandles forskjellig av mor og far.[7] Samspillet mellom barn og voksne i barnehagen bidrar til å forme barnas oppfatning av hva det innebærer å være jente og hva det innebærer å være gutt. Barn utforsker hele tiden nye roller og ny atferd. Ut fra reaksjoner fra voksne og barn rundt seg danner de seg forestillinger om hva som passer seg for jenter og hva som passer seg for gutter.

Barnehageloven tydeliggjør at barnehagen må ta hensyn til forskjeller basert på kjønn, sosial, etnisk og kulturell bakgrunn, og funksjonsnivå. En god barnehage er derfor en barnehage som bidrar til at disse forskjellene utjevnes. Målet er at det skal bidra til at barna får en god barndom og skolestart, og at senere lærings- og atferdsproblemer i skolen forebygges. I de senere årene har vi fått økt kunnskap om den betydningen småbarnsperioden har for senere læring og dannelse av identitet.[8]

Men kjønnsforskjeller og likestilling har liten plass i norsk barnehageforskning. Det kan svekke førskolelærerutdanningens mulighet til å gi god undervisning på feltet. I barnehagene er det tradisjon for å snakke om barn, ikke jenter og gutter. Det er behov for forskning som kan bidra til økt kompetanse i barnehagene om hvordan gutters og jenters kjønnsidentitet dannes og hvilke utslag det får i barnehagehverdagen. Enda mindre forskningsbasert kunnskap finnes om hvordan barnehagen kan bidra til å skape en likestilt barnehage. De prosjektene som foreligger er ofte små, og mange er av eldre dato. Det bekreftes av en ny kunnskapsoversikt utført av NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Rapporten presenterer resultater fra en del prosjekter om kjønn og likestilling i barnehagen.[9]

De studiene NOVA har gjennomgått, tyder på at arbeid med holdningene til barnehagepersonalet – av begge kjønn – er viktigst for å nå målet om endret kjønnsrollemønster blant barna. Personalets forventninger og forestillinger speiler til en viss grad et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Dette gir seg utslag i ulik behandling av jenter og gutter. Det fører til at barna beveger seg sakte i hver sin retning der kjønnsstereotypiske væremåter og tenkesett blir tydeligere med tiden. Skal man endre

[7] F.eks. Nielsen, H.B. og M. Rudberg (1989): *Historien om jenter og gutter. Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv.* Universitetsforlaget.

[8] F.eks. Shore, R. (1997): *Rethinking the Brain. New Insights into Early Development.* Family and Work Institute, New York, og Aukrust, V.G. (2006): *Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt.* Rapport utarbeidet for Utdannings- og forskningsdepartementet, og Frost, J. mfl. (2005): "Semantic and Phonological Skills in Predicting Reading Development. From 3-16 Years of Age". I: *Dyslexia, 11:* 79–92, og Frost, J. (2006): *Tidlig intervenering, begrepsavklaring og alternative betegnelser.* Notat til Kunnskapsdepartementet, Bredtvet kompetansesenter, og Løge, I.K. og A.A. Thorsen (2005): *Sammenheng mellom språk og atferd? Rapport fra et pilotprosjekt.* Senter for atferdsforskning, Universitetet i Stavanger, og Dickinson, D. og P. Tabors (red.) (2001): *Beginning literacy with language.* Paul Brookes.

[9] Bakken, A. mfl.: *Er det skolens skyld? En kunnskapsoversikt om skolens bidrag til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner.* NOVA Rapport 4/2008.

kjønnsrollemønsteret blant barna, må de voksne endre holdninger.

Flere studier viser at barnehagens personale og struktur støtter opp om en tokjønnsmodell, der jenter og gutter behandles forskjellig. Gutter får mer oppmerksomhet enn jenter fra personalet, både i form av verbal kommunikasjon, fysisk kontakt og det å bli møtt med generell interesse. Interaksjonen i barnehagen styrker gutters selvoppfatning, samtidig som den muligens svekker jentenes. Mye tyder på at gutter oppmuntres til å fremheve sine egne meninger og sin egen vilje på bekostning av sensitivitet for andres, mens jentene utvikler en jegoppfatning som er mer sosial og selvkontrollert.[10] Et utviklingsprosjekt viser at personalet stilte forskjellige krav til gutters og jenters selvhevdelse og selvkontroll, og det var en overraskelse for personalet selv.[11]

Personalet velger ofte leker til barna ut fra hva de selv anser som passende for jenter og gutter. De er også mer til stede der jenter leker enn der gutter er. Guttene bruker større arealer og krever aksjon, mens jenter er mer innendørs og de er roligere. Flere studier viser hvordan forskjellene mellom jenter og gutter gir seg uttrykk i leken. Gutter og jenter i barnehagen leker ofte hver for seg. De leker forskjellige leker, og det er lite dialog mellom dem. Når gutter og jenter leker sammen, inntar de henholdsvis maskuline og feminine roller. Både jenter og gutter kjenner godt sitt eget kjønns kulturelle koder allerede i førskolealderen.[12] Det har omkostninger for gutter å leke "jenteleker", fordi de kan miste posisjon i barnegruppa. Maskulinitet er med andre ord fortsatt forbundet med makt og posisjon i guttehierarkiet.[13] Guttene har definisjonsmakten i leken. De har lært og kan maktstrategiene. Jenter tar ikke opp kampen, men underordner seg guttene og trekker seg tilbake dersom det må kjempes om plass. Jentene representerer en omsorgskompetanse i leken.[14] Flere forskere spør om gutter og jenter egentlig har de samme mulighetene, når leken som fundament for læring er så forskjellig.[15]

Et funn som går igjen i studiene, er at personalgruppa både ønsker og tror at de behandler gutter og jenter likt. Men i praksis bærer de med seg de rolleforventningene som finnes i samfunnet. Det finnes noen prosjekter som har fokusert på bevisstgjøring av personalets holdninger til kjønnsrollemønsteret. De få prosjektene som er evaluert, viser at det er mulig å endre barnehagens praksis på likestillingsområdet. I barnehager der personalet bevisst arbeider med kjønnsrollemønsteret, er forskjellsbehandlingen av jenter og gutter minst.[16]

Gjennom handlingsplanen for likestilling i barnehagen har mange barnehager gjennomført utviklingsarbeider for å fremme likestilling i barnehagehverdagen. Det er også utviklet forskningsbaserte metoder som barnehagene kan ta i bruk. Erfaringene blir oppsummert i sluttrapporten fra handlingsplanen.

Barnehagene har ofte startet med å se på de voksnes holdninger og hvordan de påvirker relasjonene til barna og til barnehagens innhold. Hvilke områder de har arbeidet videre med, er svært variert. Det har handlet om fordeling av arbeidsoppgavene mellom kvinner og menn i personalgruppa eller tilrettelegging av de fysiske forholdene i barnehagen. Men mange har konsentrert seg om relasjonene til barna, som endring av lekekulturen og likestilling i det pedagogiske innholdet. En metode som for eksempel har vært prøvd ut, er å dele barna inn i jente- og guttegrupper i kortere eller lengre tid. På denne måten kan personalet lettere tilpasse pedagogikken etter jenters og gutters behov. Metoden er utviklet i Hjalli-barnehager på Island, og er prøvd ut i flere norske barnehager. Den er omstridt, men evaluering tyder på at erfaringene har vært gode.[17]

[10] Andresen, 1986 i Rossholt (2003).
[11] Vintervold, A.L. (2007): Sosial kompetanse og kjønn i barnehagen. Rapport til Kunnskapsdepartementet. Høgskolen i Vestfold.
[12] F.eks. Sara E. Hill, Ross Flom (2007): "18-and 24-month-olds' discrimination of gender-consistent and inconsistent activities". I: *Infant Behavior & Development* 30 (2007): 168–173.
[13] Nordberg, M. mfl. (red.) (2005): *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola.* Liber, Stockholm, og Anne-Mette Klausen intervjuer Jan Kampmann: "Trenger vi TARZAN i skolen?" I: *NIKK magasin* nr. 2. NIKK, Oslo.
[14] Ohnstad, 2002 i NOVA Rapport 4/2008.
[15] Rossholt, N. (2003).
[16] Andresen, 1986.
[17] Oma, 1995. NOVA Rapport 4/2008.

Det er et nasjonalt ansvar at barnehagene har kompetanse for å integrere kjønns- og likestillingsaspektet i barnehagens pedagogiske innhold og i omsorgen for barna. Gjennom handlingsplanperioden vil det bli lagt vekt på veiledning og kunnskapsspredning til barnehagene.

Barnas kjønnsrollemønster har endret seg over tid og blitt mer variert. Derfor er det viktig at forskningen på området er oppdatert. I tråd med samfunnsutviklingen ellers er det jentene som er best på å utvide sitt repertoar av roller, og de bryter raskere grensene inn til guttenes lekekultur. Hvilke konsekvenser dette bør få for barnehagens pedagogikk mht. utvikling og læring for henholdsvis gutter og jenter, bør bli gjenstand for undersøkelser.

Utgjør flere menn i barnehagen en forskjell? Et vesentlig argument for flere menn i barnehagene er at barna trenger mannlige rollemodeller. Barna må få se og oppleve at også en mann kan være en omsorgsperson, og at kjønn i seg selv ikke har noen betydning for hvordan en gutt eller jente kan forme sine forbilder. I likhet med at fedre av i dag tar større del i omsorgen for sine barn, må også barn møte menn i den offentlige barneomsorgen. Ellers vil det være vanskelig på lengre sikt å endre tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Det kan videre argumenteres for at menn vil bringe inn et større spekter av verdier, interesser og aktiviteter i barnehagen, noe som vil være et gode for både barna og arbeidsmiljøet.

Barnehageyrkene er et utradisjonelt valg for menn, og de har med det brutt med noen av samfunnets forventninger til menn. Men å rekruttere menn er ikke i seg selv en løsning på likestillingsutfordringene i barnehagene. Menn og kvinner er forskjellige og kan utfylle hverandre. Den oppfatningen deles av barnehagepersonalet. Undersøkelser av hvilke forventninger barnehagepersonalet har til menns yrkesutøvelse, viser at både kvinner og menn mener at menn har en spesiell funksjon i barnehagen. De kan bringe inn andre aktiviteter og væremåter enn kvinner kan, og det er positivt med mer maskuline verdier i barnehagen. Barna setter pris på det, og det pekes på at særlig gutter har behov for en voksen mann som forbilde. Samtidig mener personalet at det viktigste er personlighet og egnethet for jobben, ikke kjønn.[18]

Barnehagen trenger ulike typer menn, og kvinnelige og mannlige ansatte har et felles ansvar for å legge til rette for likestilling i barnehagens pedagogikk og praksis.

Det er stor oppslutning blant kvinnelige ansatte om at barnehagene trenger flere menn. Rundt 9 av 10 kvinner mener at menn er viktig for barnas utvikling og for arbeidsmiljøet.[19]

Det finnes mange ulike argumenter for at barnehagene skal rekruttere flere menn. Men det foreligger lite forskningsbelegg for dem. Det er derfor behov for mer forskning om hvordan flere menn utgjør en forskjell i barnehagene, og hvilken betydning det har for barnas utvikling og for kvaliteten i barnehagen.

5.1.2 Dannelse av kjønnsidentitet i grunnopplæringen

De fleste norske elever trives godt på skolen, noe som blant annet kommer frem i analysen av Elevundersøkelsen 2006 og i Ung i Norge-undersøkelsen.[20] Uro og problematferd er imidlertid en utfordring i norske klasserom.[21] 8 av 10 elever i skolen med alvorlige atferdsproblemer er gutter.[22] De utagerende guttene tar mye av lærerens, politikernes og medienes oppmerksomhet. Men hvem er egentlig "den vanlige gutten" i dag? Hva kjennetegner han og hans dannelse av kjønnsidentitet? Hva skal til for å inkluderes eller ekskluderes fra guttehierarkiet i dag? Vi mangler oppdatert forskning om dagens gutter. Det er lett å glemme at det finnes mange forskjellige typer gutter, slik som for eksempel de stille og usynlige guttene i klasserommet, de som læreren glemmer navnet

[18] Lysklett og Emilsen (2007): Sluttrapport fra "Menn i natur- og friluftsbarnehager".
[19] Ibid.
[20] Utdanningsdirektoratet (2007): 47, og Strandbu, Å. og T. Øia (red.) (2007): 71.
[21] Utdanningsdirektoratet (2007): 53.
[22] Nordahl, T. mfl. (2005): *Atferdsproblemer blant barn og unge.* Fagbokforlaget.

på.[23] Vi mangler i det hele tatt oppdatert forskning om hva det vil si å vokse opp som gutt i dagens samfunn.

Vi vet litt mer om dagens jenter enn om dagens gutter fordi likestillingsarbeid og kjønnsforskning hovedsakelig har rettet oppmerksomheten mot jentene. En av de viktigste endringene som har skjedd de siste 15–20 årene er at jenter har skapt seg en sterkere autonomi/selvstendighet, og at deres kjønnskultur har blitt mer synlig i offentligheten. Flere forskere peker på fremveksten av selvstendige og ambisiøse jenter som ikke lenger tilhører den stille skaren i klasserommet.[24] Forskning viser imidlertid at aktive og individualistiske jenter kan bli sett på som problematiske av læreren på barneskoletrinnet.[25] Noen forskere mener også at det kan være vanskelig for enkelte ungdomsjenter å finne sin identitet i de kryssende diskursene i ungdomskulturen. På den ene siden diskursen om sterke, flinke og selvstendige jenter. På den andre siden diskursen om attraktivt utseende og den perfekte kropp, et nytt prestasjonsfelt for ambisiøse jenter.[26]

Ifølge flere forskere er det to momenter som er sentrale når det gjelder kjønn og ungdom i dag. For det første blandes maskuline og feminine trekk i dag friere i den enkelte ungdom enn tidligere. Det er økende forskjeller innenfor jentegruppa og innenfor guttegruppa. Kjønn er med andre ord ikke en samlet pakke lenger, men noe som kan settes sammen på ulike vis.[27] For det andre er det viktig å huske på at dagens jenter og gutter har et annet syn på seg selv og hva fremtiden kan bringe, enn de unge hadde for 15–20 år siden.

Likestilling og rettigheter er selvsagt for dagens norske ungdommer. Mange vil protestere mot å bli kategorisert som "typisk jente" eller "typisk gutt", fordi de først og fremst ser på seg selv som individer. Dette kan innebære at tradisjonelle likestillingskampanjer kan risikere å møte liten interesse og/eller motstand hos de unge.[28]

NOVA- rapporten[29] viser at det både i Skandinavia og i andre land finnes en rekke studier som ved hjelp av klasseromsobservasjoner belyser hvordan ulike former for samhandlingsmønstre mellom lærere og elever fordeler seg etter kjønn. Studiene har både vært opptatt av å måle mengden oppmerksomhet som lærerne retter mot gutter og jenter, og hva slags type oppmerksomhet det dreier seg om. Det aller meste av forskningen på feltet konkluderer [30] med at lærere gjennomgående gir ulik grad av oppmerksomhet til gutter og jenter, og at det er gutter som får mesteparten av oppmerksomheten fra lærerne i klasserommet. Noe som kan få betydning for i hvilken grad og på hvilken måte jenter og gutter deltar i undervisningen, og hvilken tilknytning de har til skolen.

Skal skolen sosialisere til likestilling, er antakelig samspillet i klasserommet viktigere enn hva som står i lærebøkene[31]. Det kan også tenkes at nye arbeidsformer i undervisningen har betydning. Dette er imidlertid noen av de områdene i klasseromsforskningen der vi har mangelfull og lite oppdatert kunnskap. Se mer om kvinnelige og mannlige lærere på side 36.

[23] Lyng, S.T. (2004): *Være eller lære? Om elevroller, identitet og læring i ungdomsskolen.* Universitetsforlaget.
[24] F.eks. Nielsen, H.B. (2000): "Inn i klasserommet". I: Imsen, G. (red.) (2000): *Kjønn og likestilling i grunnskolen.* Gyldendal Norsk Forlag: 63.
[25] Nielsen, H.B. (2003): "Nye jenter og gamle kjønn". I: *NIKK magasin* nr. 2. NIKK, Oslo.
[26] Nielsen, H.B. (2003): 12.
[27] Hegna, K. (2005): *"Likestillingsprosjektets" barn. Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom fra 1992 til 2002.* Rapport 21/05, NOVA, Oslo, og Pedersen, W. (2005): *Nye seksualiteter.* Universitetsforlaget, og Nielsen, H.B. og M. Rudberg (2006): *Moderne jenter. Tre generasjoner på vei.* Universitetsforlaget.
[28] Nielsen, H.B. og M. Rudberg (2006).
[29] Bakken, A. mfl. (2008): *"Er det skolens skyld?" En kunnskapsoversikt om skolens bidrag til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner.* NOVA Rapport 4/2008.
[30] Blant andre Wernersson, I. (1977): *Könsdifferentiering i grundskolan.* Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis (distr.) og Kelly, A. (1988): Gender Differencies in Teacher Pupil Interactions – a Meta-Analytic Review, Research in Education: 1–23.
[31] Ericsson, K. (2003): "Klasserommets sanne ofre – jenter eller gutter?" I *NIKK magasin* nr. 2, NIKK, Oslo.

5.1.3 Mobbing på bakgrunn av kjønn og seksuell identitet

Undersøkelser viser at gutter bruker verbal og direkte trakassering, dvs. erting, latterliggjøring, trusler og negative karakteristikker av medelever, som en form for identitetsbygging av en "riktig maskulinitet".[32] Gutter er oftere involvert i mobbing og trakassering enn jenter, både som mobber og mobbeoffer.[33]

Mobbing har ofte kjønn som utgangspunkt, noe som bl.a. kommer til uttrykk gjennom seksuell trakassering. I en doktorgradsstudie i Sverige ser halvparten av jentene og nesten en tredjedel av guttene på seksuell trakassering som et problem på sin skole.[34] Vi har ingen tilsvarende undersøkelse i Norge, men det er ingen grunn til å anta at Sverige og Norge er veldig forskjellige når det gjelder dette problemet. I Norge finnes det kun en landsomfattende undersøkelse av kjønnsrelatert mobbing[35], som omfatter en undersøkelse om seksuell trakassering i idrettsmiljøet[36] og en undersøkelse om seksuelle overgrep blant ungdom i Oslo[37].

Hva går egentlig kjønnsrelatert mobbing og seksuell trakassering ut på? "Homo" og "hore" er de vanligste og mest sårende skjellsordene som benyttes.[38] Dette er viktige markørord som markerer grenser for hva som er akseptabelt og ikke akseptabelt blant elevene. Både norske og svenske undersøkelser viser at en del unge gutter har svært negative holdninger til homofile.[39] I en mindre undersøkelse om seksualundervisningen i norske skoler kommer det frem at lærere ikke griper inn når elevene kommer med homofobiske og homonegative uttalelser.[40] I undersøkelsen pekes det på at dette kan skyldes mangel på kunnskap hos lærerne om hvordan de kan legge opp en ikke-ekskluderende seksualundervisning.

I den tidligere omtalte norske kunnskapsstatusen om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge konkluderes det også med at det er behov for mer kunnskap i skolene om fenomenet, og at lærere bør få mer kunnskap om hvordan de skal håndtere konflikter basert på kjønn og seksualitet.[41] Med tanke på de negative konsekvensene kjønnsrelatert mobbing kan få for dem det gjelder, er dette en utfordring for skolen å gripe fatt i. Kjønnsrelatert mobbing skaper ofte alvorlige helsemessige problemer, både for offer og for de som blir vitner til trakasseringen.[42] Trakassering på grunn av seksuell orientering pekes på som en forklaringsmodell til de høye selvmordstallene blant unge homofile. Gutter som stemples som "homo", har dessuten økt risiko for å bli utsatt for hatkriminalitet. I undersøkelsen defineres dette som kriminalitet med bakgrunn i andres trosbekjennelse, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, homofil legning, leveform eller orientering.[43]

En annen undersøkelse viser at å bli stemplet som "hore" øker sannsynligheten for fysiske eller seksuelle overgrep.[44] I en omfattende undersøkelse fra 2007 av 18-åringer i 5 land i den baltiske regionen,

---

[32] Eliasson, M.A. (2007): *Verbal abuse in school: constructing gender and age in social interaction,* Karolinska Institutet, Sverige.
[33] Utdanningsdirektoratet (2007): 50.
[34] Witkowska, E. (2005): *Sexual Harassment in Schools – Prevalence, Structure and Perceptions.* Arbete och Hälsa vetenskaplig skriftserie, Stockholm.
[35] Helseth, H. (2007): Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge på oppdrag av Utdanningsdirektoratet og Høgskolen i Nesna. Publisert på www.utdanningsdirektoratet.no.
[36] Fasting, K. mfl. (2003): "Experiences of Sexual Harassment and Abuse among Norwegian Elite Female Athletes and Non-athlestes". I: *American alliance for health, physical education, recreation and dance, vol. 74, nr. 1.*
[37] Mossige, S. (2001): *Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep; ungdommers oppfatning av barn som legitime mål for seksuelle handlinger.* Bind nr. 16. NOVA.
[38] Sundnes, A. (2003): *Kamp om ordet: en fortolkende studie av seksuelle skjellsord blant ungdom.* Universitetet i Oslo.
[39] F.eks. Hegna, K. (2007): *Homo? – betydningen av seksuell erfaring, tiltrekning og identitet for selvmordsforsøk og rusmiddelbruk blant ungdom.* Rapport 1/07. NOVA.
[40] Røthing, Å. (2007): "Homonegativisme og homofobi i klasserommet – marginaliserte maskuliniteter, homovennlige jenter og rådville lærere". I: *Tidsskrift for ungdomsforskning* 1/2007, NOVA.
[41] Helseth, H. (2007).
[42] Menckel, E. og E. Witkowska (2002): *Allvar eller på skämt?* Arbeidslivsinstituttet: 2, Stockholm.
[43] Tiby, E. og Sörberg, A. (2006): *En studie av homofoba hatbrott i Sverige.* Forum for levende historie: 2, Stockholm.
[44] Duncan (1999): *Sexual Bullying – Gender Conflict and the Pupil Culture in Secondary Schools.* London/New York, Routledge.

samt Norge,[45] kommer det frem at 84 prosent av de norske ungdommene som har opplevd uønskede seksuelle hendelser, er en jente. Utøveren er nesten alltid en gutt. Litt under halvparten av de uønskede seksuelle hendelsene skjer mellom en jente i tenårene og en gutt som er om lag 5 år eldre, men fremdeles i tenårene. Så mange som 10 prosent av de norske jentene hadde opplevd minst ett tilfelle av samleie mot sin vilje. For aldersgruppen 19 år er tallet hele 17,5 prosent. Rundt 8 prosent av guttene har opplevd samleie mot sin vilje (10 prosent for 19-åringene). Dette er skremmende tall, som indikerer at skolen må ta på alvor å arbeide med holdninger om seksualitet, kropp og grensesetting blant sine elever.

Et finsk prosjekt konkluderer med at så lenge skolen ikke stiller spørsmål ved kjønnsrelatert mobbing og ikke fremmer mange måter å være gutt og jente på, er man faktisk med på å legitimere den volden som foregår.[46] Ulike etnografiske undersøkelser viser at kjønn og seksualitet ofte er en del av og en kilde til konflikter mellom barn og unge.[47] Undersøkelsen viser også at kunnskap om seksuelle kjønnsroller, forventninger og hvordan dette spiller inn i konflikter mellom unge, kan gjøre det lettere for skolen å løse disse konfliktene og å forebygge kjønnsrelatert mobbing. Mangel på kunnskap om mobbing og seksuell trakassering blant lærerstudenter viser også at det er liten kompetanse hos kommende lærere i å takle seksuell trakassering blant elevene.[48] Dette er en utfordring som lærerutdanningene må gripe fatt i.

[45] Mossige, S. mfl. (red.) (2007): *The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality.* Rapport 18/07, NOVA, Oslo.
[46] Helseth H. (2007).
[47] Helseth H. (2007).
[48] Helseth H. (2007).

5.2 Læringsutbytte i barnehagen og i grunnopplæringen

De senere årene har vi fått økt kunnskap om den betydningen småbarnsperioden har for senere læring.[49] Undersøkelser viser at tidlig språkstimulering kan forebygge læringsproblemer i skolen. Barnehagen kan oppnå gode resultater for barns språkutvikling ved å benytte metoder som lar seg forene med barnehagens tradisjon for læring gjennom lek, slik som bevisst og aktiv lek med rim og regler, sang og eventyrlesing.[50]

Det finnes lite systematisk kunnskap om kvaliteten i norske barnehager, og vi vet lite om hvordan jenter og gutter møtes i barnehagen, og om de deltar like mye i for eksempel aktiviteter som stimulerer språkutviklingen. En undersøkelse om sosial kompetanse og kjønn i barnehagen indikerer at antakelsen om at man tilbyr gutter mer handling og jenter mer snakking, kan vise seg å stemme.[51] Det er med andre ord all grunn til å se på om gutter får den språkstimuleringen i førskolealder som de trenger. I St.meld. nr. 16 (2006–2007) … *og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring* legges det vekt på behovet for støtte i språkutviklingen allerede i førskolealder med oppfølging gjennom konkrete stimuleringstiltak, dersom det er behov for det.

5.2.1 Kjønnsforskjeller i karakterer

I dag oppnår jenter bedre karakterer enn gutter i alle fag i grunnskolen, unntatt i kroppsøving.[52] Jenter oppnår i gjennomsnitt 4,2 grunnskolepoeng mer enn guttene.[53] Imidlertid er det guttenes poengsum som har økt mest i perioden 2002–2006. Dette innebærer at forskjellene mellom jenter og gutter har blitt noe mindre.[54] Ifølge tall fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI) er det imidlertid slik at 7 av 10 grunnskoleelever som fikk enkeltvedtak på spesialundervisning i skoleåret 2006/2007, er gutter.

[49] F.eks. Frost, J. mfl. (2005) og Frost, J. (2006).
[50] F.eks. Frost, J. mfl. (2005) og Frost, J. (2006).
[51] Vintervold, A.L. (2007).
[52] Utdanningsdirektoratet (2007): Utdanningsspeilet 2006: 40.
[53] Grunnskolepoeng er beregnet som summen av elevenes karakterer i elleve fag (Utdanningsspeilet 2006: 40).
[54] Utdanningsdirektoratet (2007): Utdanningsspeilet 2006: 40.

Selv om kjønnsforskjellene i karakterer i videregående opplæring er mindre enn i grunnskolen, finnes det forskjeller også her. Det er verdt å merke seg at det ikke er kjønn, men foreldrenes utdanningsnivå som har den klart sterkeste sammenhengen med elevenes læringsutbytte. Mens den gjennomsnittlige forskjellen mellom jenter og gutter er på 4,2 grunnskolepoeng, er forskjellen i grunnskolepoengsum mellom elever som har foreldre med mer utdanning enn videregående opplæring og de som ikke har det, på hele 11 poeng.[55]

Forskjellene mellom jenter og gutters læringsutbytte gir ikke bare utslag på karakterstatistikkene, men også når det gjelder grunnleggende ferdigheter som tallforståelse og leseferdigheter. Internasjonale undersøkelser som PIRLS 2001 og 2006 og PISA 2000, 2003 og 2006 viser at jenter leser bedre enn gutter, og at gutter er overrepresentert blant de dårligste leserne. I PISA 2006 er Norge et av landene med minst kjønnsforskjeller i realfagene.

I Norge økte kjønnsforskjellene i lesing med 6 poeng fra 43 poeng i 2000 til 49 poeng i 2003, mens den i 2006 er på 44 poeng. Disse endringene over tid er imidlertid for små til å være signifikante. Men resultatene i norske elevers lesekompetanse i PISA 2006 viser at norske 15-åringers lesekompetanse har blitt signifikant dårligere på tre år. Tilbakegangen i lesing gjelder derfor både for jenter og gutter.[56]

Resultater fra de internasjonale PIRLS-undersøkelsene indikerer også at kjønnsforskjeller i interesse og ferdigheter i språk og lesing starter tidlig. Gutter har en mindre positiv holdning til leseaktiviteter enn jenter, og forskjellene i leseferdigheter henger sammen med leseaktiviteter og språkutvikling allerede i førskolealder. Mange barn kan ganske mye når de begynner på skolen, men alt før skolestart har mange jenter bedre alfabetkunnskaper enn guttene.[57]

Hvorfor er det såpass store forskjeller mellom jenter og gutters leseferdigheter? I forbindelse med *Gi rom for lesing! Strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet 2003–2007* arbeidet halvparten av skolene som deltok i strategien, med egne guttetiltak. Størstedelen av disse tiltakene var utformet for å bedre rammene eller motivasjonen for lesing for gutter. Mange skoler kjøpte også inn bøker spesielt beregnet for gutter.

Evalueringen av strategien viser at det har vært vellykket å sette gutter og lesing i fokus, noe som har bidratt til en større bevissthet blant ledere og lærere om utfordringene knyttet til gutters leseferdigheter.[58] I evalueringen av strategien peker forskerne på at "jakten på de gode guttebøkene" ikke må føre til en oppfatning om at alle gutter er like. De foreslår at man må sikre et bredt mangfold av bøker på skolen uten å dele bøker i "jentebøker" og "guttebøker".[59] En undersøkelse fra Lesesenteret i Stavanger tyder også på at enkelte oppfatninger om gutter og lesing bør revurderes.[60] Denne undersøkelsen viser at gutter leser, selv om de kan ha en tendens til å ikke ville definere seg selv som lesere. Guttene forholder seg mer til lesing som aktivitet, ikke identitet, noe som kan ha sammenheng med at de tror at lesing handler om å forholde seg til skjønnlitteratur. I intervjuene om lesevaner re-

[55] Dette er sammenhengen mellom foreldrenes utdanning og elevenes karakterer når andre familiefaktorer som inntekt, innvandringsbakgrunn og botid holdes konstant, slik at man sammenlikner grupper som har de samme egenskapene med unntak av foreldrenes utdanning. For en mer utfyllende forklaring, se Hægeland, T. mfl. (2005): "Familiebakgrunn, skoleressurser og avgangskarakterer i norsk grunnskole". I *Utdanning 2005 – deltakelse og kompetanse.* Statistiske analyser 74, Statistisk sentralbyrå: 40–41.

[56] Kjærnsli, M. mfl. (2007): *Tid for tunge løft. Norske elevers kompetanse i naturfag, lesing og matematikk i PISA 2006,* Universitetsforlaget.

[57] Solheim, R.G. og F.E. Tønnessen (2003): *Hvorfor leser klasser så forskjellig? En sammenligning av de 20 klassene med de beste og de 20 klasser med de svakeste leseresultatene i PIRLS 2001.* Senter for leseforskning, Stavanger.

[58] Buland, T. mfl. (2006): *Leselyst, helt uten smak av tran? Evaluering av tiltaksplanen "Gi rom for lesing!". Delrapport 2.* SINTEF Teknologi og samfunn IFIM, Trondheim.

[59] Buland, T. mfl. (2007): *Lokal grunnmur gir nasjonalt byggverk? Evaluering av tiltaksplanen "Gi rom for lesing!" . Delrapport 3.* SINTEF Teknologi og samfunn IFIM, Trondheim.

[60] Hoel, T. og L. Helgevold (2005): *"Jeg leser aldri – men jeg leser alltid!" Gutter som lesere og som bibliotekbrukere. En kvalitativ undersøkelse med utgangspunkt i "Fritt valg"-rapporten.* Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforsking, Universitetet i Stavanger.

gistrerte forskerne at guttene følte behov for å markere at deres valg av litteratur er individuelle, og at ikke alle gutter f.eks. liker fantasy-sjangeren.

En rik tilgang på varierte tekster med ulike temaer kan bidra til å gi gutter større leseglede og interesse for hva de kan få ut av lesing. Det kan også være grunn til å se på materialet og oppgavetypene som benyttes i leseopplæringen.[61] Flere gutter enn jenter ser ut til å være saks- og oppgaveorienterte i sin lesing. De kan dermed få problemer med å vise sitt reelle ferdighetsnivå i prøvesituasjoner, når prøvene har en overvekt av oppgavetyper som kanskje jenter er mer fortrolige med. I en undersøkelse av 15–16-åringers tekster og vurderinger av elevtekster[62] fremgår det at den skjønnlitterære skrivingen står sterkt i grunnskolen. Denne ser ut til å i stor grad være lagt opp på jentenes premisser, med vektlegging av fortellende, fabulerende tekster og med mindre vekt på sakprosaskriving. Forskerne i denne undersøkelsen anbefaler at skriveopplæringen bør fortsette med å utvikle det lekende og skapende, men at det bør satses bevisst på utviding av et sjangerregister som i større grad engasjerer guttene.

5.2.2 Mulige årsaker til ulikheter i læringsutbytte

I tillegg til en generell forskjell mellom jenter og gutter når det gjelder leseferdigheter, er det som vi så også ulikheter både når det gjelder læringsutbytte generelt og når det gjelder karakterer. Kan årsaken til det være at skolen er mer tilpasset jenters væremåte, og at gutter i større grad tar avstand fra skolens verdier og organisering?

NOVA[63] har på oppdrag av Kunnskapsdepartementet undersøkt om det er belegg for disse og andre antakelser om gutter og jenter i grunnskolen. Gjennomgang av forskningslitteraturen viser at det finnes lite empirisk forskning som undersøker kjønn og prestasjonsforskjeller i skolen. Årsakene til dette er flere: Forskningen om kjønn i skolen har tradisjonelt hatt jenters problemer som underliggende tema. Mye av skoleforskningen har enten ikke vært opptatt av å forklare prestasjonsforskjellene, eller de forklarer forskjellene med forhold som ligger utenfor skolen. Fraværet av forskning om koplingen mellom kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og klasseromspraksis, pedagogikk og organisering er således nasjonal og internasjonal mangelvare. De studiene som foreligger, bidrar likevel til å avklare noen forhold.

Studiene viser at gutter historisk sett og fortsatt får mer oppmerksomhet fra læreren enn jenter. Det er lite som tyder på at kjønnsforskjellen i tildelt oppmerksomhet skyldes at lærere systematisk og bevisst diskriminerer jenter. Mye av kjønnsforskjellene i oppmerksomhet fra læreren er negativ respons utløst av det læreren oppfatter som læringshemmende og forstyrrende atferd.

Hvorvidt skolens vurderingsformer er bedre tilpasset jenter enn gutter, finnes det heller ikke mye forskning om. En norsk studie antyder at skolens vurderingsformer, og særlig de som er basert på en tekstkultur, bidrar til å premiere jenter [64]. Når det gjelder de uskrevne normer og regler som det forventes at elever tilpasser seg [65], kan det virke som jentene har en fordel. Det finnes også tegn til at læreren har høyere forventninger til jenter.

Om selve undervisningsopplegget bidrar til å premiere jenter, er også usikkert. Bakken mfl. (2008) påpeker at det finnes lite forskning om hvordan ulike pedagogiske metoder påvirker gutter og jenters læringsresultater. Temaet er i dag viktig i

[61] Engen, L. mfl. (2006): *Leseferdighet på 2. årstrinn, våren 2005, delrapport.* Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforsking, Universitetet i Stavanger.

[62] Berge, K.L. mfl. (red.) (2005): *Ungdommers skrivekompetanse – Bind I: Norsksensuren som kvalitetsvurdering.* Universitetsforlaget og Berge, K.L. mfl. (red.) (2005): *Ungdommers skrivekompetanse – Bind II: Norskeksamen som tekst.* Universitetsforlaget.

[63] Bakken, A. mfl. (2008): *"Er det skolens skyld?" En kunnskapsoversikt om skolens bidrag til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner.* NOVA Rapport 4/2008.

[64] Evensen, L.S. og W. Vagle (2003): *Kvalitetssikring av læringsutbytte i norsk skriftlig* (KAL-prosjektet). Sammendragsrapport, Trondheim: Institutt for språk og kommunikasjonsstudier, NTNU.

[65] Connolly, P. (1998): *Racism, gender identities and young children. Social relations in a multi-ethnic inner-city primary school.* London, Routledge.

norsk skole fordi den enkelte skole gjennom *Kunnskapsløftet* har stor frihet til å velge undervisningsmetoder.

En engelsk studie[66] antyder at jenter får mer utbytte av prosjektorientert matematikkundervisning, mens gutter ikke er like avhengig av hvordan undervisningen er organisert. Det er imidlertid usikkert om slike resultater har overføringsverdi til andre fag. Det er lite som tyder på at kjønnsdelte undervisningsopplegg i seg selv har negative eller positive virkninger. Forskning understreker at det blant annet er betinget av hvordan tiltaket gjennomføres.[67] Samtidig legger flere forskere[68] vekt på utfordringene knyttet til slike tiltak, blant annet faren for at kjønnsstereotype holdninger ytterligere befestes gjennom selve fokuset på kjønn.

Nordahl[69] viser til at de individualiserte undervisningsformer som gjør seg gjeldende i skolen i dag, fører til at gutter kommer dårligere ut, fordi gutter gjennomsnittlig har dårligere evne til å jobbe på egen hånd med skolearbeid.

NOVA-rapporten[70] legger vekt på at en for grov kategorisering av gutter/jenter lett fører til at viktige nyanser unnslipper. Det er store variasjoner innenfor kjønnskategoriene. Det er også mange jenter som kommer til kort. Derfor kan det være grunn til å snakke om elever som involveres i læringsprosesser på en effektiv måte, og elever som i mindre grad gjør det – og at kjønn i denne sammenheng er mindre betydningsfullt enn for eksempel hjemmebakgrunn.

Forskerne bak NOVA-rapporten har funnet at det er lite i den foreliggende forskningslitteraturen som eksplisitt konkluderer med at skolen i seg selv skaper kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner. Mønstrene i kjønnsforskjeller synes å være konsistente over tid, på tvers av nasjonaliteter og mellom skoler innenfor land. Dette skjer altså til tross for at sammenhengene disse forskjellene utspiller seg i, varierer betydelig både når det gjelder hvilken skolepolitikk som føres, hvordan undervisningen organiseres, og hvilke pedagogiske metoder som er toneangivende. Samlet peker dette i retning av at skolen bidrar til å reprodusere kjønnsforskjeller som allerede eksisterer i klasserommet. Kunnskap om årsaker må søkes i samspillet mellom en rekke faktorer, både de som skolen direkte kan påvirke, og de som skolen ikke kan forandre.[71]

NOVA-rapporten konkluderer med at selv om skolen trolig ikke er en avgjørende faktor når det gjelder å produsere kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner, er det ingen grunn til avvise ideen om at skolen kan gi et viktig bidrag til å redusere forskjellene. Tvert imot er det grunn til å anta at skolene har et potensial for å redusere prestasjonsgapet. Det engelske prosjektet Raising Boys' Achievement[72] viser at dette er mulig, samtidig som det poengterer at det ikke finnes enkle løsninger, og at det krever et langsiktig arbeid rettet mot å øke læringsmulighetene til alle elevene i skolen, uavhengig av kjønn, etnisitet og klassebakgrunn. Om dette er veien å gå også her hos oss, er – ifølge forskerne fra NOVA – et viktig forskningsspørsmål i årene fremover.[73]

---

[66] Boaler, J. (1997): "Experiencing school mathematics. Traditional and reform approaches to teaching and their impact on student learning". Buckingham Open University Press.
Boaler, J. (2002): "Paying the prize for 'Sugar and Spice'. Shifting the analytical lens in equity research". *Mathematical Thinking an Learning,* 42: 127–144.

[67] Bakken, A. mfl.: NOVA Rapport 4/2008: 9.

[68] Reisby, K. og S.V. Knudsen (2005): *Køn, ligestilling og skole 1990–2004.* Rapport med oversigt over forskning i førskole, skole, videregående skole, når det gjelder køn og pedagogiske ligestillingsstrategier samt ligestilling i uddanningspolitikken i de nordiske lande: Nordisk Ministerråd / Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning, og Francis, B. mfl. (2002), *A systematic review of classroom strategies for reducing stereotypical gender construction among girls and boys in mixed-sex UK primary schools.* EPPI-Centre Review. London: EPPI-centre, Institute of Education, University of London.

[69] Nordahl, Thomas (2007): "Gutter og jenters situasjon og læring i skolen". Hamar: Høgskolen i Hedmark (www.hihm.no).

[70] Bakken, A. mfl.: NOVA Rapport 4/2008.

[71] Bakken, A. mfl.: NOVA Rapport 4/2008.

[72] Warrington, Molly & Mike Younger (2006), *Raising Boys› Achievement in Primary Schools. Towards a Holistic Approach.* Maidenhead: Open University Press.

[73] Bakken, A. mfl.: NOVA 4/2008: 11.

Vi vet imidlertid at det er gjennomgående små forskjeller mellom 16-årige jenter og gutters holdninger til skolen, noe som blant annet kommer frem i Ung i Norge-undersøkelsen.[74] Jentene trives litt bedre på skolen og har en noe mer positiv innstilling til skolens generelle nytteverdi, men de fleste elever, både jenter og gutter, trives godt. De er enige om at det er viktig å få gode karakterer, at skolen vil komme godt med senere i livet, og at de lærer mye spennende på skolen. Gutter på yrkesfaglige studieretninger skiller seg ut ved at de mener det er for mye teori i skolen. Samtidig er disse mest fornøyd med lærerne og innholdet i undervisningen. Undersøkelsen viser også at jentene er flittigere og bruker mer tid på skolearbeid enn guttene både i ungdomsskolen og i videregående skole. På ungdomsskolen gjør gutter i snitt 56 minutter skolearbeid hver dag, mens jentene har en snittskår på 1 time og 13 minutter. Det samme gjelder for videregående opplæring, også når vi sammenlikner elever på samme studieretning. Jenter på allmenne, økonomiske og administrative fag leser i gjennomsnitt 1 time og 10 minutter lekser per dag, mens guttene på samme linje bruker om lag 45 minutter. Den samme differansen finner vi på yrkesfagene. Dette kan tolkes som at jenter har større oppslutning rundt skolens målsettinger og verdier.[75] Det er en utfordring for skolen å motivere gutter for skolearbeid.

Forventninger til at en elev kan utrette noe, er en forutsetning for at eleven lærer. Internasjonal forskning viser at foreldre og lærere ofte har forutinntatte oppfatninger av hva jenter og gutter er gode til, og at dette påvirker både læringsresultater og elevenes valg av fagområder i videre utdanning. Foreldre og lærere som mener matematikk og naturfag er fagområder der menn er best egnet, vil systematisk undervurdere jenters evner i disse fagene, uavhengig av deres faktiske resultater.[76] Gutter blir på sin side undervurdert når språk og samfunnsfag sees på som kvinnelige domener.[77] Slike tradisjonelle holdninger til kjønn påvirker elevenes tro på egne evner, deres innsats og ønske om å studere fagene.[78] Det kan også være en årsak til at norske 10.-klassingers tillit til egne evner følger kjønnstradisjonelle mønstre, også når man sammenlikner jenter og gutter som presterer på samme nivå.[79]

Enkelte trekk ved den norske skolehverdagen kan bidra til noen gutters svakere læringsutvikling. Undersøkelser viser at uro og problematferd er en utfordring i norske skoler.[80] Noen klasserom preges av manglende fokus på klasseledelse, uklare regler, lite struktur på undervisningen, konflikter og dårlig kommunikasjon mellom lærer og elev.[81] Det er mye som tyder på at dette er spesielt uheldig for allerede ukonsentrerte og urolige gutter, som

[74] Strandbu, Å. og T. Øia (red.) (2007): *Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur.* Cappelen Akademisk Forlag, **og** Hegna, K. (2005).

[75] Hegna, K. (2005).

[76] Tenenbaum, H.R. og C. Leaper (2003): "Parent-child conversations about science. The socialization of gender inequities?" I: *Developmental Psychology* 39: 34–47, og Tiedemann, J. (2000): "Parents' gender stereotypes and teachers' beliefs as predictors of children's concept of their mathematical ability in elementary school". I: *Journal of Educational Psychology* 92: 144–151, og Lummis, M. og H.W. Stevenson (1990): "Gender differences in beliefs and achievement. A crosscultural study". I: *Developmental Psychology* 26: 254–263.

[77] Frome, P.M. og J.S. Eccles (1998): "Parents' influence on children's achievement-related perceptions". I: *Journal of Personality and Social Psychology* 74: 435–452.

[78] Steele, C.M. (1997): "Threat in the air. How stereotypes shape intellectual identity and performance". I: *American Psychologist* 52: 613–629, og Spencer, S. mfl. (1999): "Stereotype Threat and Women's Math Performance". I: *Journal of Experimental Social Psychology, Volume 35, Number 1, January,* og Bleeker, M.M. og J.E. Jacobs (2004): "Achievement in math and science: Do mothers' beliefs matter 12 years later?" I: *Journal of Educational Psychology* 96: 97–109, og Jacobs, J.E. (1991): "Influence of gender stereotypes on parent and child mathematics attitudes". I: *Journal of Educational Psychology* 83: 518–527, og Jacobs, J.E. og J.S. Eccles (1992): "The impact of mothers' gender-role stereotypic beliefs on mothers' and children's ability perceptions". I: *Journal of Personality and Social Psychology* 63: 932–944.

[79] Lødding, B. (2004): *Hvor ble realistene av? Om valg av studieretning og prestasjoner i videregående opplæring blant ungdom med gode karakterer i realfag fra ungdomsskolen.* Skriftserie 11/2004, NIFU, Oslo.

[80] Utdanningsdirektoratet 2004: 56.

[81] Nordahl mfl. (2005).

kan miste ytterligere konsentrasjon ved frie arbeidsformer som f.eks. arbeidsplaner. Sammenholdte, sterkt lærerstyrte og kollektive undervisningsformer synes derimot å bidra til at de er fysisk rolige og engasjerte i læringsaktiviteten.[82]

Klasseromsforskning tyder på at norske elever i for stor grad må ta på seg ansvaret for egen læring, og at høy egenmotivasjon og selvstendighet er en forutsetning for å lykkes. I en klasseromsundersøkelse på barnetrinnet der en forskergruppe ved Høgskulen i Volda observerte i 27 klasserom over tre år, ble det relativt ofte registrert at enkelte elever ikke utførte noe av det arbeidet som det var meningen at de skulle gjøre i løpet av den tiden som var satt av i arbeidsplanen.[83] Observasjoner av klasserom på ungdomstrinnet viser at det er vanlig for flere elever å utsette arbeidet som skal gjøres innenfor en toukers periode, til de to siste dagene av planperioden. Mange elever arbeider med andre ord minimalt gjennom hele planperioden, for så de siste to dagene (torsdag og fredag) å jobbe intenst for å bli ferdige med innleveringen. I enkelte av klasserommene var en slik arbeidskultur veletablert spesielt blant noen av guttene.[84]

I og med at bruk av arbeidsplaner for mange skolers vedkommende er knyttet til høy grad av elevselvstendighet, der elevene selv er ansvarlig for tidsbruken i arbeidsøktene, har læreren på mange måter gitt fra seg sanksjonerings- og styringsmidlene overfor elevene. Satt litt på spissen har bruk av arbeidsplaner, kombinert med idealet om læreren som veileder, forsterket hva noen forskere har beskrevet som en tilbaketrukket lærerrolle.[85] Undersøkelser viser dessuten at lærerne ofte ikke sjekker at elevene følger arbeidsplanene, og når det sjekkes, får elevene tilbakemelding på kvaliteten av innholdet lenge etter at oppgavene er utført.[86] Konsekvensen er dermed at elevene ikke får den nødvendige tilbakemeldingen underveis i arbeidet og dermed heller ikke en optimal læringseffekt. Internasjonale undersøkelser har også avdekket at norske lærere i mindre grad enn lærere i andre land følger opp elevenes læring og gir tilbakemeldinger på arbeidet de har gjort.[87] Det kan tenkes at dette særlig rammer elever med lavt utdannede foreldre, og blant dem særlig gutter og elever med minoritetsbakgrunn.

St.meld. nr. 16 (2006–2007) *… og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring* peker på flere områder for å bedre likestillingen mellom jenter og gutter når det gjelder læringsutbytte. Tidlig innsats for læring, i et godt, offentlig utdanningssystem, er avgjørende for å lykkes med å sikre grunnleggende ferdigheter for alle barn. Læringsmulighetene bygger blant annet på de ferdigheter og erfaringer individet har tilegnet seg tidligere i livet. Læring fører til mer læring. Personer som ikke kommer inn i gode læringsprosesser, vil ha økt risiko for å komme inn i en negativ utviklingsspiral. Stortingsmeldingen legger vekt på småbarnsalderen og de første skoleårene, betydningen av tidlig innsats når det er behov for det, i stedet for en "vente og se"-holdning, som til dels har preget opplæringen på grunnskoletrinnet.

[82] Einstadblad, I. (2007): *Den urolige eleven. En case studie på kjennetegn på interaksjonen mellom lærer og vandrer.* Mastergradsoppgave i pedagogikk, Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.
[83] Haug, P. (red.) (2007): *Begynneropplæring og tilpassa undervisning. Kva skjer i klasserommet?* Caspar forlag.
[84] Kirsti Klette (2007): "Bruk av arbeidsplaner i skolen – et hovedverktøy for å realisere tilpasset opplæring?" *Norsk pedagogisk tidsskrift,* 91 (4): 344–358.
[85] F.eks. Klette, K. (red.) (2003): *Klasserommets praksisformer etter Reform 97.* Unipub AS, Universitetet i Oslo, og Haug, P. (2007).
[86] Klette, K. og S. Lie (2006): Sentrale Funn. Foreløpige resultater fra *PISA+* prosjektet: http://www.pfi.uio.no/forskning/forskningsprosjekter/pisa+/publikasjoner.html
[87] Martin, M.O. mfl. (2004): *TIMSS 2003 International Science Report.* International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

5.3 Frafall i videregående opplæring

Den mest alvorlige konsekvensen av at det er ulikt læringsutbytte mellom jenter og gutter, er at en betydelig andel av guttene som går ut av grunnskolen med svake grunnleggende ferdigheter, slutter i videregående opplæring uten å fullføre utdanningen. Det er flere jenter enn gutter som gjennomfører videregående opplæring. Av de som begynte i videregående opplæring i 2001, hadde 75 prosent av jentene og 63 prosent av guttene fullført med studie- eller yrkeskompetanse etter 5 år.[88]

Sammenhengen mellom kjønn og sannsynligheten for frafall i videregående opplæring forsvinner imidlertid når man sammenlikner elever med like karakterer fra 10. klasse.[89] Da har gutter en noe lavere sannsynlighet for å falle fra enn jenter. Den høye frafallsprosenten blant gutter henger med andre ord sammen med at flere gutter har et dårligere utgangspunkt fra grunnskolen når de begynner i videregående opplæring.

Det er også relativt store forskjeller i frafall mellom fylkene. De tre nordligste fylkene kommer dårligst ut med høyere frafall enn de andre fylkene. Når alt annet er likt, har en elev som går på skole i Finmark, 12 prosent høyere sannsynlighet for frafall i videregående opplæring enn en elev som går på skole i f.eks. Østfold eller Aust-Agder.[90] Forskjellen mellom de tre nordligste fylkene og resten av landet når det gjelder frafall, viser seg generelt å være sterkest for elever med karakterer under gjennomsnittet, for elever med foreldre med lav utdanning og elever på yrkesfaglige studieretninger. Det høye frafallet i Nord-Norge skyldes i all hovedsak at elevene på yrkesfaglige studieretninger har dårligere progresjon der enn i resten av landet. På studieforberedende retninger er frafallet på linje med andre fylker.

Elever med minoritetsspråklig bakgrunn fullfører videregående opplæring i mindre grad enn majoritetselever. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at av de som begynte i videregående opplæring i 2000, hadde 39 prosent avbrutt uten å få fullstendig vitnemål eller fullført et planlagt løp på lavere nivå i 2005. Tilsvarende gjennomsnitt for hele kullet er 26 prosent. Jenter med minoritetsspråklig bakgrunn fullfører i større grad og raskere enn gutter med minoritetsspråklig bakgrunn. Over halvparten av de minoritetsspråklige jentene som startet i 2000, hadde fullført på normert tid, mens den tilsvarende andelen for minoritetsspråklige gutter var 36 prosent. Omtrent halvparten av guttene med minoritetsspråklig bakgrunn hadde ikke fullført videregående opplæring i løpet av fem år.

Byrhagens undersøkelse viser at forskjellene mellom majoritetselever og minoritetsspråklige elever i gjennomføring har sammenheng med at minoritetsspråklige elever gjennomsnittlig har foreldre med lavere utdanning enn majoritetselevene, og at minoritetsspråklige elever gjennomsnittlig har lavere karakterer fra grunnskolen. Det er verdt å merke seg at når man sammenlikner minoritetsspråklige elever og majoritetselever med like karakterer fra grunnskolen og med like høyt utdannede foreldre, har ikke-vestlige minoritetsspråklige elever, både etterkommere og de som har innvandret, lavere frafallstilbøyelighet enn majoritetselevene.[91] Blant dem som fullfører videregående opplæring, er andelen som tar høyere utdanning blant innvandrerungdom, på høyde med – eller høyere enn – for majoritetsungdom.[92]

Det er også verdt å merke seg at elever som velger kjønnsutradisjonelle linjer, er mer tilbøyelig til å avvike fra normal studieprogresjon, det vil si at de slutter helt eller velger ny studieretning. Dette gjelder både jenter som begynner på tradisjonelle guttefag, og gutter som starter i tradisjonelle jentefag. Dette kan ha sammenheng med at det er vanskeligere for en elev å gjennomføre studieløpet i en gruppe der han eller hun representerer en kjønnsmessig minoritet.[93]

[88] Statistisk sentralbyrå 2007.
[89] Byrhagen, K.N. mfl. (2006): *Frafall i videregående opplæring. Betydning av grunnskolekarakterer, studieretning og fylke.* Rapport nr. 8/06. Senter for økonomisk forskning, Trondheim.
[90] Byrhagen, K.N. mfl. (2006).
[91] Byrhagen, K.N. mfl. (2006).
[92] Fjeldseth, T. og C. Trewin (2006): "Utdanning". I: Daugstad, G. (red.): *Innvandring og innvandrere 2006.* Statistisk sentralbyrå.
[93] Byrhagen, K.N. mfl. (2006).

Det er store forskjeller i frafall mellom de ulike studieretningene. For elever som startet grunnkurs i videregående opplæring første gang høsten 2002, ser man at det er større sannsynlighet for frafall i trearbeidsfag, i hotell- og næringsmiddelfag, elektrofag, mekaniske fag og salg og servicefag. Dette skyldes hovedsakelig at noen studieretninger har elever med et svakere faglig utgangspunkt fra grunnskolen. Analyser viser imidlertid også at frafallet er større på noen yrkesfaglige studieretninger enn på andre, også når man har kontrollert for elevenes utgangspunkt; det gjelder trearbeidsfag, hotell- og næringsmiddelfag og mekaniske fag.

Svake grunnleggende ferdigheter og frafall i videregående opplæring er et betydelig problem for dem det gjelder og samfunnet som helhet. Konsekvensene av å ikke beherske grunnleggende ferdigheter blir stadig større i et arbeidsliv som krever kontinuerlig kompetanseutvikling. Lese- og tallforståelse øker arbeidstakeres produktivitet og muligheter på jobbmarkedet. Samtidig medfører deltakelse i arbeidslivet at ferdigheter vedlikeholdes og videreutvikles. Arbeidsledige og uførepensjonerte har gjennomgående langt svakere lese- og tallforståelse enn andre.[94]

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at sannsynligheten for å bli ekskludert fra videre utdanning og arbeidsliv allerede som ung voksen mangedobles dersom man ikke fullfører videregående opplæring. Blant unge mellom 20 og 24 år som har påbegynt, men ikke fullført videregående opplæring, står rundt 24 prosent av mennene og 28 prosent av kvinnene utenfor både arbeid og utdanning[95]. Bare et lite mindretall av dem som har fullført videregående opplæring, står uten jobb eller utdanning. Totalt står 15 prosent kvinner og 15 prosent menn mellom 20 og 24 år utenfor både utdanning og arbeid.

5.4 Jenter og gutters utdannings- og yrkesvalg

I dag er det naturlig for jenter å få seg utdanning og gjøre karriere på arbeidsmarkedet. Men det er fortsatt slik at jenter og gutter velger tradisjonelt når de skal velge utdanningsprogram i videregående opplæring og senere høyere utdanning. Antall søkere til Vg1 (pr. 1.3.2007, etter utdanningsprogram) viste f.eks. 88, 4 prosent jenter på helse-/sosialfag og 89,3 prosent jenter på design/håndverksfag. På elektrofag er det 94,3 prosent gutter blant søkerne og på bygg/anleggsteknikk 95,7 prosent gutter.[96] En konsekvens av disse tradisjonelle utdanningsvalgene er dermed at Norge fortsatt har et svært kjønnsdelt arbeidsmarked.

I en norsk kunnskapsoversikt om det kjønnsdelte arbeidsmarkedet pekes det imidlertid på at stabilitets- og endringsmønstrene langs kjønnsdimensjonen er mer sammensatt enn man først kan anta.[97] På den ene siden opprettholdes det en nærmest ekstrem kjønnsdeling på enkelte yrkesfelt. Det er f.eks. en høy kvinneandel i en del typiske lavstatusyrker innenfor helse-, omsorgs- og tjenesteyting. En tilsvarende høy andel menn finnes innenfor industri, bygg og håndverk – og generelt i store deler av det private næringslivet, ikke minst i toppstillingene. På den andre siden har det skjedd betydelige endringer i kjønnssammensetningen på andre fagområder.

Kvinner søker seg i økende grad mot tradisjonelt mannsdominerte utdanninger som medisin, økonomi, administrasjon, men også til naturvitenskapelige og teknologiske utdanninger. Det finnes ingen parallell tendens til økende kjønnsintegrasjon på de kvinnedominerte utdanningene. Snarere øker kvinneandelen her. Samtidig som andelen kvinner i høyere utdanning har økt, har det med andre ord i liten grad funnet sted noen endringer i menns utdanningsvalg.

Til tross for den økende tilstrømningen av kvinner til tidligere mannsdominerte utdannings- og yrkes-

[94] Bratsberg, B. mfl. (2006): *Lese- og tallforståelse, utdanning og arbeidsmarked.* Lesesenteret, Stavanger.
[95] Statistisk sentralbyrå 2004.

[96] Utdanningsdirektoratet: *Utdanningsspeilet 2006, Analyse av grunnskole og videregående opplæring i Norge.*
[97] Teigen, M (2006): *Det kjønnsdelte arbeidslivet. En kunnskapsoversikt.* Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

områder som for eksempel legeyrket ser vi imidlertid at kjønnssegregerende faktorer kan oppstå i nye former innenfor de ulike yrkesprofesjonene. Innenfor legeyrket spesialiserer menn og kvinner seg like ofte, men det er klare forskjeller i spesialiseringsvalg.[98] Dette kan med andre ord bidra til å opprettholde en maskulin kultur innenfor deler av legeyrket, slik som i kirurgi og indremedisin.

Kunnskapsoversikten peker på at vi mangler systematisk analyse av endringer i arbeidslivets kjønnssegregerte strukturer i en norsk sammenheng for de siste 10–15 årene. Vi vet imidlertid at et viktig moment er forskjellene mellom jenter og gutters uttalte utdanningsambisjoner. I Ung i Norge-undersøkelsen oppgir jenter i større grad enn gutter at de ønsker å ta en høyere utdanning. Særlig jenter i utkantstrøk er i økende grad orientert mot høyere utdanning og storbyen.[99] Men samtidig ønsker guttene i større grad enn jentene å få en jobb med prestisje, lønn og makt, mens jentene i større grad vil ha en jobb som er samfunnsnyttig, skapende, humanistisk og individuelt tilpasset.

Det er flere ulemper ved å ha et svært kjønnsdelt arbeidsmarked. Selv om kvinner og menn etter hvert har like lang utdanning og unge kvinner i dag velger lengre utdanning enn menn, bidrar valg av utdanning til at kvinner fortsatt tjener mindre enn menn med like lang utdanning. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er større i grupper med høyere utdanning enn i grupper uten høyere utdanning. Statistikk fra Statistisk sentralbyrå viser f.eks. at kvinner i gruppa med inntil 4 år høgskoleutdanning tjener 80 prosent av menns inntekt.[100]

En av forklaringene Teigen fremsetter, er at kvinner oftere velger utdanninger som f.eks. førskolelærerutdanning eller en utdanning innenfor helse- og sosialfag, mens menn oftere velger tekniske og naturvitenskapelige fag, noe som lønnsmessig verdsettes høyere. Kvinner befinner seg med andre ord ofte i lavtlønnsyrker, mens menn hever de høyeste lønningene. Her er det ikke noe markant skille mellom privat næringsliv og offentlig sektor. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at det er lønnsomt å være mann. Kvinners månedslønn utgjorde i gjennomsnitt 84,7 prosent av menns i 2006. Enkelte forskere hevder at den viktigste årsaken til menns endringsvegring nettopp er at overgangen mot et kvinnedominert og kjønnsintegrert yrke ofte vil medføre et reelt inntektstap for mannen.[101]

Dette medfører at selv om det er behov for arbeidskraft i deler av arbeidsmarkedet slik som i skolen, barnehagen eller i pleie- og omsorgstjenesten, velger kun et fåtall av unge gutter å utdanne seg til arbeid i disse sektorene. Teigen konkluderer med at konsekvensen er at Norge får et arbeidsmarkedsproblem når noen yrker defineres som kvinneyrker og andre som mannsyrker.[102]

Teigen hevder at det både er snakk om et arbeidsmarkedsproblem og et likestillingsproblem når samfunnet har et kjønnsdelt arbeidsmarked. En nedbryting av et kjønnsdelt arbeidsmarked vil skje ved at både jenter og gutter foretar utradisjonelle utdannings- og yrkesvalg. Det er særlig viktig å få flere menn i yrker som har omsorg for barn. I likhet med at det er et mål at far er nærværende i familien, er det et mål at barn møter menn i den offentlige omsorgen og i undervisningen.[103]

Likestilling er et tema som vedrører begge kjønn, og derfor kreves det også handling rettet mot både kvinner og menn. Målet er ikke nødvendigvis lik fordeling av kvinner og menn i alle yrker, men en nedbryting av de barrierene som hindrer unge jenter og gutter i å foreta utradisjonelle valg. Kjønn bør ikke være en begrensning for karrierevalg. Likestillingsmålet når det gjelder utdanning og yrkesvalg, er først nådd når de unge reelt har like muligheter for å velge karriere, uavhengig av kjønn.

Utdanningsvalget anses som svært sentralt for å lykkes med å bryte ned det kjønnsdelte arbeidsmarkedet som vi har i Norge i dag. Dersom unge jenter og gutter ikke velger utradisjonelt, vil det

[98] Teigen, M. (2006).
[99] Hegna, K. (2005).
[100] Statistisk sentralbyrå 2005: Kvinners lønn i prosent av menns lønn per 3. kvartal 2005. Gjennomsnittlig månedslønn per heltidsekvivalent.

[101] Teigen, M. (2006): 22.
[102] Teigen, M. (2006).
[103] Teigen, M. (2006).

kjønnsdelte arbeidsmarkedet opprettholdes. En utfordring er at utdanningsvalget skjer i svært ung alder, da den unge ikke har så stor kunnskap om hvilke muligheter som finnes på arbeidsmarkedet. Skolen har en stor utfordring ved at både opplæringen og utdannings- og yrkesrådgivningen skal motivere elevene til å foreta mindre tradisjonelle utdannings- og yrkesvalg.

Vi vet lite om hvordan lærere, rådgivere og skolens innhold generelt påvirker jenter og gutters utdannings- og yrkesvalg, og om kjønnstradisjonelle utdanningsvalg reflekterer holdningene til rådgiverne. Jenter og gutters utdanningsvalg kan tyde på at utdannings- og yrkesrådgivere i ungdomsskole og i videregående opplæring kommuniserer ulikt med jenter og gutter og ikke har tilstrekkelig oppmerksomhet rettet mot problematikken i tilknytning til kjønnstradisjonelle utdannings- og yrkesvalg.

En dansk undersøkelse fra 2003 viser at dersom utdannings- og yrkesrådgiverne ikke har et bevisst kjønnsperspektiv, forblir både veiledningen og valgene hos de unge kjønnstradisjonelle.[104] Det har ikke vært gjennomført en tilsvarende undersøkelse i Norge, men det er ingen grunn til å anta at Danmark og Norge er veldig forskjellige når det gjelder dette.

Den danske undersøkelsen pekte på flere sentrale momenter ved utdannings- og yrkesrådgivningen som har betydning. En stor majoritet av rådgiverne i den danske undersøkelsen kan sies å være "kjønnsblinde". Det vil si at de ikke forholdt seg reflektert til gjeldende kulturelle forestillinger om kvinner og menn eller var bevisste på hvordan de selv brakte med seg sine egne holdninger til kjønn inn i rådgivningen.

Hele 70 prosent av rådgiverne i den danske undersøkelsen aksepterte et kjønnsdelt arbeidsmarked og anså ikke at deres rådgivning kunne påvirke elevenes valg. De mente derfor at det ikke ville nytte at de integrerte et likestillingsperspektiv i rådgivningen. En annen stor gruppe av rådgiverne (20 prosent) mente at rådgiverne ikke skulle prøve å påvirke de unge i noen bestemt retning, og at dette ville være uetisk og i konflikt med idealene om nøytral veiledning. Bare 10 prosent av rådgiverne i undersøkelsen så positivt på å ha et bevisst likestillingsperspektiv i rådgivningen og anså det som et verktøy for å forandre både den enkeltes valg og samfunnets fremtidige behov for arbeidskraft.[105]

Flertallet av rådgiverne i den danske undersøkelsen mente at det krevde mye av en ungdom å velge utradisjonelt – en sterk psyke, selvtillit og mot til å skille seg ut. Jentene med utradisjonelle interesser ble ofte tillagt egenskaper både mentalt og fysisk som tradisjonelt oppfattes som maskuline (mannhaftige, guttejenter), mens guttene ble beskrevet som feminine eller potensielt homoseksuelle hvis de f.eks. ønsket å bli frisører. Denne tilskrivelsen av egenskaper gjaldt ikke i så stor grad når guttene ytret ønsker om å bli lærere. Henvisninger til spesielt kroppslige og personlige trekk inngår som en forklaring på interesser på tvers av et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Noen yrker sees på som maskuline eller feminine, og dette overføres til eleven i utdannings- og yrkesrådgivningen[106].

Rådgiverne i denne undersøkelsen advarte jentene mot de barrierene og problemene som de kunne møte på mannsdominerte arbeidsplasser. Samtidig ble elevene som gjennomfører og holder fast ved et utradisjonelt valg, respektert. Mens jenta beskrives som flott, modig og sterk, blir imidlertid ikke gutten beskrevet med tilsvarende positive utsagn. Lehn hevder at dette kan skyldes at guttene mister status – også i rådgivernes øyne. Dels fordi det stilles spørsmål ved deres maskulinitet, og dels fordi kvinnefag generelt har lavere status.

Det fremgikk at flere av rådgiverne orienterer jentene mot mer tradisjonelle kvinnelige arbeidsfelt, mens guttene orienteres mot mer tradisjonelle mannlige arbeidsfelt. Rådgiverne er generelt sett ikke oppmerksomme på kjønn og likestillingsproblematikk. Kjønn får likevel en betydning når det gjelder elever med en annen etnisk bakgrunn enn

[104] Lehn, S. (2003): *Kønsblind vejledning? En rapport om ligestillingsperspektivet i grundskolens uddannelses- og erhvervsvejledning.* Center for Ligestillingsforskning, Danmark.

[105] Lehn, S. (2003).
[106] Lehn, S. (2003).

dansk, spesielt i forbindelse med jenter og utdanning. Familier av en annen etnisk bakgrunn blir oppfattet som noen som bryter med likestillingsnormene i det danske samfunnet.[107]

Erfaringene fra tidligere Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets prosjekt Bevisste utdanningsvalg (1997–2000) var at kjønnsperspektivet bør innarbeides som en bevisst og eksplisitt del av skolens arbeid med utdannings- og yrkesrådgivning. Evalueringen av prosjektet pekte på at prosjektets kanskje fremste bidrag var vekten som ble lagt på helhetlig innsats og tiltakskjeder. Tiltakskjedene omfattet f.eks. kopling av tiltak på – og mellom – ulike nivåer og samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Et utgangspunkt for prosjektet var antakelsen om at ungdommers utdannings- og yrkesvalg er et resultat av komplekse og sammensatte prosesser. Få unge foretar valg på grunn av en enkelt påvirkningskilde eller et enkelt tiltak, holdnings- eller informasjonskampanjer på ungdomstrinnet.[108] Spesielt viste det seg at tiltak som involverte bruk av positive rollemodeller og erfaring fra yrker og fag, var vellykket.

I videregående opplæring var et mer generelt minoritetsperspektiv anvendt på elever som foretok utradisjonelle valg, et godt utgangspunkt for et helhetlig arbeid. Dette involverte bl.a. lærerveiledning og tiltak for å skape et positivt klassemiljø. Elever ved videregående skoler som har valgt utradisjonelt, utgjør ofte en minoritet i sin egen klasse og ofte ved skolen som helhet. Prosjektet viser at man ved enkelte skoler har hatt gode erfaringer med å angripe kjønnsproblematikken som et minoritetsspørsmål på linje med problematikken i tilknytning til elever med flerkulturell bakgrunn. Ved å kreve at jenter eller gutter som minoritet ved skolen skal ha de samme rettigheter og det samme kravet på respekt og beskyttelse som andre minoritetselever, ble problematikken satt inn i en bredere, mer allmenn samfunnsmessig ramme. Vellykkede tiltak i noen fylkeskommuner var å samle jenter fra flere skoler som hadde valgt utradisjonelt, på samme skole eller i en klasse slik at de utgjorde 30–50 prosent av gruppa. Det var også vellykket at lærerne på disse skolene arbeidet kritisk med sine egne forutinntatte holdninger for å kunne se jentenes mangfold og oppøve en årvåkenhet for skjult trakassering.

Prosjektets fokus på egne guttetiltak representerte også et betydelig nybrottsarbeid. Man prøvde i stor grad å benytte de samme virkemidlene som man tidligere hadde benyttet for å få jenter til å søke seg inn på mannsdominerte fag, slik som egne nettverkssamlinger og bruk av rollemodeller. Det var en suksess å ha med jenter som gikk på "guttefag" i videregående opplæring, på informasjonsaktiviteter i ungdomsskolene. Erfaringene viste at man oppnådde mye mer med dette enn om informasjonen kom fra "voksne" skolefolk, fordi elevrollemodellene kunne fortelle om hvordan det egentlig er å være elever på utradisjonelle fag. Dessuten viste det seg at prosjektet kunne bidra til å avlive noen av mytene som eksisterer blant elever om at de som velger utradisjonelt, enten er "homsegutter" eller "traktorlesber".[109]

En erfaring var imidlertid at det var vanskelig å finne egnede rollemodeller blant guttene som hadde valg utradisjonelt. I likhet med det man fant i den danske undersøkelsen blant utdannings- og yrkesrådgivere var det i Bevisste utdanningsvalgprosjektet en klar tendens til at de jentene som hadde valgt utradisjonelt, ble karakterisert som sterke og modige jenter som hadde foretatt bevisste utdanningsvalg. Guttene som hadde valgt tradisjonelle "jentefag", fremstod i noe større grad som "svake", som noen som ikke egentlig hadde gjort et bevisst utdanningsvalg, men som hadde havnet på et "jentefag" som et resultat av tilfeldigheter, eller fordi de ikke kom inn andre steder. Evalueringen av prosjektet viser at det var en utfordring at mange av guttene på "jentefag" i mindre grad ble oppfattet som forbilder og dermed vanskelig kunne brukes i informasjonsaktiviteter overfor ungdomsskoleelever. De ønsket også heller ikke selv å delta i slik virksomhet. Bildet er likevel ikke entydig da det var noen skoler som hadde svært

[107] Lehn, S. (2003).
[108] Buland, T. og V. Havn (2001): *"Du trenger ikke være så steintøff for å velge utradisjonelt." Sluttrapport fra evalueringen av "Bevisste utdanningsvalg"*. SINTEF Teknologiledelse, IFIM, Trondheim: 45.

[109] Buland, T. og V. Havn (2001): 49.

gode rollemodeller blant guttene. Imidlertid så man at flere skoler valgte å søke etter rollemodeller andre steder, primært blant menn som arbeidet i utradisjonelle yrker.

Erfaringene fra dette prosjektet viser at det er kontinuerlig og helhetlig arbeid som gir resultater i form av utradisjonelle utdannings- og yrkesvalg blant unge jenter og gutter, og ikke enkeltstående hendelser, verken i regi av skolen eller av andre. Alternative, utradisjonelle utdannings- og yrkesvalg er et modningsspørsmål hos den unge jenta eller gutten og noe som skjer etter lengre tids tenkning, vurdering og modning. Enkelttiltak eller enkeltstående positive hendelser har generelt sett mindre betydning for den enkelte elevs valg. Enkelttiltak kan starte eller forsterke prosesser, men vil sjelden påvirke et valg i avgjørende grad. Noen enkelttiltak som f.eks. arbeidsuke på et utradisjonelt arbeidsområde kan imidlertid ha en avgjørende effekt, særlig dersom den inngår i en systematisk tiltakskjede over tid.[110]

Eleven bør oppmuntres til å tenke utdannings- og yrkesvalg så tidlig som mulig i opplæringsløpet og få informasjon om et bredt spekter av yrker som mulige fremtidsutsikter, uavhengig av tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Det er viktig å arbeide systematisk for å motivere til utradisjonelle utdannings- og yrkesvalg hos jenter og gutter, tenke helhetlig og arbeide kontinuerlig med problemstillingene. Evalueringen av Bevisste utdanningsvalg-prosjektet viste også at det i stor grad var lokale ildsjeler som engasjerte seg i arbeidet, noe som også gjelder i skolers generelle arbeid med likestillingsproblematikk.

5.5 Menn i barnehager

I 1996 vedtok EU-kommisjonens Barneomsorgsnettverk en rekommandasjon om at landene bør tilstrebe 20 prosent menn i barnehagene. Norge fulgte opp henstillingen og var tidlig ute med et målrettet og systematisk arbeid for flere menn i barnehagene. At barnehagen er kvinnedominert, anses som så naturlig at få land har beskjeftiget seg med dette. Danmark, England og Belgia er unntak, men ingen av landene har opplevd et gjennombrudd i arbeidet.[111] Sammenlignet med EU-landene er det Norge som har oppnådd best resultat med sin andel på 9 prosent menn, og det er i Norge at økningen har vært størst de senere årene. OECD har gitt Norge ros for landets helhetlige likestillingsarbeid.

Den prosentvise andelen menn i barnehagene har vist en svak økning i handlingsplanperioden (2004-2007), og er på landsbasis fortsatt langt under målet på 20 prosent. Basert på foreløpige tall for 2007 har andelen menn økt fra 7,9 prosent i 2003 til 9,2 prosent i 2007. Den svake økningen må imidlertid sees i sammenheng med den sterke utbyggingen av barnehager i perioden.

Men antallet menn i barnehagene har økt betydelig, med 50 prosent fra 2003 til 2007.[112] I denne perioden er det rekruttert 2 394 flere menn til barnehagene. Ved utgangen av 2007 var det 7 000 menn i norske barnehager.

[110] Buland, T. og V. Havn (2001): 59.

[111] OECD (2006): *Starting Strong II. Early Childhood Education and Care:* www.oecd.org.

[112] Alle tall for 2007 er foreløpige tall.

Menn i barnehagene

	2003	2004	2005	2006	2007
Menn i alt	4 606	4 845	5 715	6 202	7 000
Menn i prosent av ansatte	7,9	8,0	8,8	8,9	9,2
I offentlige barnehager	7,2	6,5	7,5	7,3	– *
I private barnehager	9,0	9,6	10,5	10,9	– *

Kilde: SSB

Som det fremgår av tabellen, har private barnehager rekruttert langt flere menn enn offentlige barnehager. De private barnehagene har økt sin andel menn fra 2003 til 2006 med nær 2 prosent, mens de offentlige barnehagenes andel har stått på stedet hvil. Dette kan ha sammenheng med at veksten i utbygging av barnehager har vært sterkere i privat sektor enn hva den har vært i kommunal sektor.[113]

Flest menn er rekruttert til assistentgruppa. 2 780 menn arbeidet som assistenter og tospråklige assistenter i barnehagene ved utgangen av 2006, og det er en økning på 65 prosent fra 2003. Dette er ofte unge menn som har kortvarige jobber i barnehagen. Det er en utfordring for barnehagen og barnehageeier å legge forholdene til rette slik at disse mennene opplever arbeidet som attraktivt og blir i barnehagen, og at de gis mulighet til videreutvikling og utdanning.

Det har vært en langt mindre vekst i antallet mannlige styrere og pedagogiske ledere. Ved utgangen av 2006 var det 1 350 mannlige styrere og pedagogiske ledere i barnehagen. Det er en økning på 28 prosent fra 2003.[114]

Antallet menn som er tatt opp og har fullført førskolelærerutdanningen, har økt i handlingsplanperioden. I 2003 var vel 10 prosent av studentene som ble tatt opp menn, og i 2007 var andelen på vel 13 prosent. Veksten stoppet opp i 2005, og det var en nedgang i andelen menn, noe som trolig kan tilskrives høykonjunkturen i arbeidslivet. Andelen menn som fullfører utdanningen har også økt, men er fortsatt bare på vel 8 prosent. Tallene viser også at forholdsvis mange menn, flere enn kvinner, faller fra i løpet av utdanningen[115]. Det er en oppfordring til universitetene og høgskolene om å tilrettelegge studiet slik at flere menn fullfører.

Det er gledelig at mange barnehager har nådd målet om 20 prosent menn i barnehagen, og at flere ligger over målet. Ifølge data fra Statistisk sentralbyrå har rundt 830 av om lag 6 000 barnehager nådd målet ved utgangen av 2006.[116]

De barnehagene som har lyktes, har brukt slike virkemidler:

- å markedsføre barnehagen og bruke media aktivt
- å fokusere på barnehagens fortrinn og satsingsområder på en måte som er attraktive for menn. Mange mannlige ansatte gjør det lettere å rekruttere nye
- å utforme stillingsannonser som appellerer til menn
- å bruke forskriften om særbehandling av menn ved stillingsutlysning og ansettelse
- å støtte videre- og etterutdanning for mannlige tilsatte
- å be om mannlige studenter i praksis
- å rekruttere gutter som har arbeidspraksis på ungdomsskolen
- å etterspørre mannlige lærlinger som skal bli barne- og ungdomsarbeidere
- å samarbeide med MIB-nettverk og høgskolene
- å sette temaet på dagsordenen i kommunen

Ved målrettet arbeid og relativt enkle virkemidler har mange barnehager klart å rekruttere flere menn. Departementet vil gjennom denne handlingsplanen for likestilling bygge videre på de vel-

[113] St.prp. nr. 1 (2007–2008) for Kunnskapsdepartementet.
[114] Kilde: SSB– * Det foreligger ikke tall for 2007.
[115] Kilde: Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste.
[116] Dataene er noe usikre.

lykkede erfaringene og spre kunnskapen i sektoren. Departementet vil særlig legge vekt på at forskriften om særbehandling av menn ved ansettelser blir brukt i barnehagene.

At kommuner og private eiere har forankret målet om 20 prosent menn i barnehagene i sine planer og strategier, har vist seg å være et effektivt tiltak. Ett eksempel på en kommune som har lyktes er Asker. På initiativ fra den nyetablerte MIB-gruppa startet kommunen i 1997 et systematisk arbeid for å skaffe flere menn i barnehagene. Da var det 16 menn i barnehagene, og i dag er det godt over 100. Kommunen er den eneste vi kjenner til som har opprettet en egen stilling for arbeidet. Målet er forankret i kommunens handlingsprogram, og alle resultatenhetsledere blir målt mht. resultater. I 2004 ble det vedtatt lokale kvalitetskriterier for barnehagene i Asker der ett av punktene er at barn hver dag skal oppleve å møte menn i barnehagen. Et av tiltakene i planen for MIB-gruppa er å opprette patruljer i rekrutteringsarbeidet. Patruljene skal bl.a. oppsøke ungdomsskoler og videregående skoler.

Kanvas, en av de største private eierne innenfor barnehagedrift, er et annet eksempel på en barnehageeier som har forankret målet om flere menn, og har lyktes. I 2004 satte Kanvas mål om 30 prosent menn i sine barnehager.[117] Det skapte livlig diskusjon, men i dag er det akseptert. Kanvas har i dag 550 ansatte i sine barnehager, og rundt 100 av disse er menn. Fra 2004 til 2007 har de økt andelen fra vel 9 prosent til rundt 20 prosent. Kanvas har bevisst søkt etter menn, og de har et fortrinn ved at de allerede har mange menn i sine barnehager. De er oppmerksomme på at det også må iverksettes tiltak for å beholde menn. Kanvas tilbyr sine barnehager veiledning i hvordan de kan starte opp likestillingsprosjekter, og promoterer egne suksesshistorier.

Det finnes også eksempler på andre kommuner som har målet om flere menn i sitt planverk, men de er ikke mange. Det skal gjennom denne handlingsplanen arbeides for at flere kommuner og private barnehageeiere forankrer målet i sitt planverk og som ledd i arbeidet for kvalitet i barnehagen. Det vil sikre en systematisk og mer langsiktig oppfølging av arbeidet.

MIB-nettverkene har hatt varierende oppgaver. Noen av dem har drevet aktivt utadrettet arbeid. MIB-nettverket i Fredrikstad er ett eksempel på det. Med støtte fra kommunen og fylkesmannen har nettverket oppsøkt ungdomsskolene og presentert barnehagen ved hjelp av egenprodusert film, "Menn i barnehagen", og gjennom samtaler med guttene. Filmen og en håndbok er distribuert til andre kommuner. Kommunen har også sørget for at de guttene som ønsker det, får arbeidsuka i praktisk yrkesorientering i barnehagen.

Fylkesmennene har hatt en viktig rolle i arbeidet for å rekruttere menn. De har vært pådrivere, støttespillere og rådgivere. Fylkesmennene skal fortsatt ha denne rollen i det videre arbeidet, og tildeles statlige midler til arbeidet.

Kunnskapsdepartementet vil styrke det oppsøkende arbeidet for å rekruttere flere menn til barnehagene, for eksempel overfor skoleverket, elever og steder der unge menn møtes. Fylkesmennene skal legge vekt på informasjon og veiledning mht. tiltak for å rekruttere menn til barnehagene.

Fra 2005 har Kunnskapsdepartementet i forbindelse med de årlige landskonferansene delt ut en likestillingspris som en symbolsk belønning til en barnehage, en kommune og en høgskole som har nådd målet om 20 prosent menn. For å gi ytterligere insentiver har departementet satt av midler til en likestillingspris for godt arbeid for rekruttering av menn til barnehagene.

På landsbasis er det langt igjen før universiteter og høgskoler har 20 prosent mannlige førskolelærerstudenter. Men det er store variasjoner mellom høgskolene, og flere har nådd målet. Det er høgskoler som bevisst har satset litt ekstra på rekruttering og på profilering av utdanningen slik at den appellerer til menn. De har dessuten ofte hatt noen i staben som har bidratt til forskning om menn og

[117] Jf. informasjon på www.kanvas.no.

andre likestillingsspørsmål, og som har kunnskap om og interesse for feltet. Det har vært et fortrinn for høgskolen, både når det gjelder rekruttering av menn og tilrettelegging av undervisningen.

Flere universiteter og høgskoler bør iverksette tiltak for å rekruttere og beholde menn i førskolelærerutdanningen. Kunnskapsdepartementet vil i dialog med universiteter og høgskoler styrke kunnskapen om likestilling i lærerutdanningene. Departementet vil ha fokus på rekruttering av menn i *Strategi for rekruttering av førskolelærere til barnehagen 2007–2011.*

Det er under handlingsplanen gitt delfinansiering til et EU-prosjekt – "Gender Loops". Det utføres av Reform – ressurssenter for menn, og rapporten vil foreligge høsten 2008. Prosjektet kartlegger bl.a. hvordan førskolelærerutdanningen har integrert likestilling i sitt regelverk og arbeid. Rapporten vil inneholde forslag til tiltak, og kan være et utgangspunkt for det videre arbeidet i førskolelærerutdanningen.

Felles for de aktørene som har lyktes i rekrutteringen av menn, er at de har hatt "ildsjeler" i sin midte. Det er en utfordring å forankre likestillingsarbeidet slik at det får kontinuitet og varige effekter.

5.6 Menn i skolen

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at også skolene har utfordringer med å rekruttere menn til arbeid. Kun 30 prosent av lærerne i grunnskolen er menn. I videregående opplæring er kjønnsbalansen jevn, med 53 prosent menn blant lærerne. Tall fra Database for statistikk om høgre utdanning (DBH) viser at andelen ferdig uteksaminerte menn fra allmennlærerutdanningen var 26 prosent i 2006. Andelen har holdt seg relativt stabil de siste årene, noe som indikerer at også lærerutdanningene for utdanning til arbeid i grunnopplæringen har utfordringer med å rekruttere og beholde menn i utdanningen.

Kunnskapsdepartementet mener at det er viktig å rekruttere flere menn til læreryrket. Målet er at ansatte i barnehage og skole skal representere bredde og mangfold, som i samfunnet ellers. Fraværet av mannlige lærere kan være uheldig for gutter på flere måter. Bredesen peker på at det kan være spesielt uheldig fordi mange gutter i tillegg mangler mannlige rollemodeller i hjemmet.[118] En utenlandsk studie viser også at gutter identifiserer seg mer med mannlige lærere enn med kvinnelige.[119]

Forskningen på betydningen av mannlige og kvinnelige lærere på elevenes læringsresultater gir imidlertid motstridende resultater[120]. De fleste konkluderer med at lærerens kjønn ikke har betydning for prestasjonsforskjeller mellom gutter og jenter[121] (se også Bakken mfl. NOVA 4/2008).

En undersøkelse av amerikanske 13-åringer fant imidlertid en sammenheng mellom det å ha en lærer av samme kjønn og elevenes resultater på tester, elevenes interesse for faget og lærernes vurdering

---

[118] Bredesen, O. (2004): *Nye gutter og jenter – en ny pedagogikk?* Cappelen Forlag: 28.

[119] Duffy, J. mfl. (2001): "Classroom interaction. Gender of teacher, gender of student, and classroom subject." I: *Sex roles* 45: 579–593, og Einarsson, C. (2003): *Lärares och elevers interaktion i klassrummet.* Linköpings universitet, Sverige, og Einarsson, J. og T. Hultman (1984): *God morgon pojkar och flickor! Om språk och kön i skolan.* Liber, Sverige.

[120] Se blant andre Dee, T.S. (2007): Teachers and the gender gaps in student achievement. *Journal of Human Resources,* 42: 528–554, og Sokal, L. mfl. (2007): Good-bye, Mr Chips: Male teacher shortages and boys' reading achievements. *Sex Roles,* 56: 651–659.

[121] Allan, J. (1993): "Male Elementary Teachers. Experiences and Perspectives". I: Williams, C.L. (red.): *Doing "Woman's Work." Men in Nontraditional Occupations,* Sage, Newbury Park, og Butler, D. og R. Christianson (2003): "Mixing and Matching. The effect on student performances of teaching assistants of the same gender". I: *Political Science* 34: 781–786, og Carrington, B. og C. Skelton (2003): "Re-thinking role models. Equal opportunities in teacher recruitement in England and Wales". I: *Journal of Educational Policy* 12: 253–265, og Coulter, R.P. og M. McNay (1993): "Exploring men's experience as elementary school teachers". I: *Canadian Journal of Education* 18: 398–413, og Ehrenberg, R.G. mfl. (1995): "Do teacher's race, gender and ethnicity matter? Evidence from the National Education Longitudinal Study of 1988". I: *Industrial and Labour Relations Review* 48: 547–561, og Sokal, L. mfl. (2005): "Factors affecting inner-city boys' reading. Are male teachers the answer?" I: *Canadian Journal of Urban Research* 14: 107–130.

av elevene.[122] Dette forklares med at det å f.eks. ha en kvinnelig naturfagslærer kan øke sannsynligheten for at jenter ser på naturfag som nyttig i sitt fremtidige liv. Siden det er en overvekt av kvinnelige lærere, konkluderer denne undersøkelsen med at andelen kvinnelige lærere forsterker gutters læringsproblemer.

En svensk undersøkelse fra 2006 som undersøkte elevers læringsresultater og lærernes kjønn på videregående nivå, fant ingen sterk støtte til hypotesen om en årsakssammenheng mellom lærernes kjønn og elevenes resultater på videregående nivå i Sverige.[123] Det var riktignok større kjønnsforskjeller i læringsutbytte i fag med en overvekt av kvinnelige lærere, men analysene viser at det ikke dreier seg om en kausal sammenheng. Da de undersøkte effekten på læringsutbytte av å skifte til en lærer av samme kjønn, fant de ingen eller liten effekt på elevenes læringsutbytte.

En kanadisk undersøkelse fant at gutter som har vanskeligheter med å lese, reagerer mer positivt på kvinnelige lærere enn mannlige.[124] Guttene som gikk i tredje og fjerde klasse i denne undersøkelsen, utviklet et mer positivt selvbilde som lesere når de fikk hjelp av kvinner. Forskerne i denne undersøkelsen konkluderte med at gutters leseproblemer antakelig ikke har noe med den lave andelen mannlige lærere å gjøre.

NOVA-rapporten[125] konkluderer med at det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan lærernes kjønn påvirker elevenes læringsprosesser på bakgrunn av den forskningen vi har i dag. Studiene viser varierende resultater. Mye tyder på at dette handler om sammensatte fenomener, og at lærerens faglige og pedagogiske kompetanse uansett er viktigere enn lærerens kjønn.[126]

Dette innebærer imidlertid ikke at det ikke er viktig å rekruttere flere menn til å utdanne seg til læreryrket og til arbeid i skolen. Som bl.a. NOVA-rapporten viser vet vi ennå for lite om betydningen av mannlige og kvinnelige lærere i skolen til å kunne slå fast det ene eller det andre. Menn og kvinner er i ferd med å omdefinere sine roller i det offentlige og i det private rom. Kvinner er generelt på vei ut fra den private sfæren og over i det offentlige rom, mens menn i større grad enn tidligere engasjerer seg i den private sfæren. Samfunnet utvikler seg i en retning av en likere fordeling mellom kvinner og menn når det gjelder lønnet arbeid og omsorg i hjemmet, og barn og unge trenger kanskje mer enn noen gang både mannlige og kvinnelige rollemodeller.

Hvorfor menn ikke søker seg til utdanning og arbeid som lærer, spesielt i grunnskolen, har vi lite konkret kunnskap om. Ser vi tilbake på det norske samfunnets historie, har dette vært yrker som har vært dominert av menn, også på de lavere trinnene. Lønnen i læreryrket i dag er også konkurransedyktig med mer mannsdominerte yrkesgrupper slik som politiyrket. Det er med andre ord sentralt å finne ut mer om hvorfor menn ikke søker seg til utdanning og arbeid på grunnskoletrinnet.

---

[122] Dee, T. (2005)*: Teachers and the Gender Gaps in Student Achievement,* NBER Working Paper No. W11660: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=819821.

[123] Holmlund, H. og K. Sund (2006): "Is the Gender Gap in School Performance Affected by the Sex of the Teacher?" December 11, 2006 Forthcoming in *Labour Economics:* http://www.ne.su.se/research/seminars/pdf/070313_2.pdf.

[124] Sokal, L. (2007): "Good-bye, Mr Chips. Male Teacher Shortages and Boys' Reading Achievment". I: *Sex Roles* 56: 651–659.

[125] Bakken, A. mfl. 4/2008

[126] F.eks. Myrberg, E. (2007): "The effect of formal teacher education on reading achievement of 3rd-grade students in public and independent schools in Sweden". I: *Educational Studies* 33:2: 145–162.

6 Hovedaktører

Oppfølgingen av planen følger ansvarsfordelingen mellom staten, fylkesmannen, barnehage- og skoleeier, kommunen som barnehagemyndighet og barnehagene, skolene og lærebedriftene. Det er en forutsetning for handlingsplanen at barnehagene og grunnopplæringen samarbeider med foreldre/foresatte om målene i planen. Lærerutdanningene er også sentrale aktører i oppfølgingen av handlingsplanen. I tillegg er KS, fag- og interesseorganisasjoner sentrale samarbeidspartnere.

Utfordringen er å bevisstgjøre de ulike hovedaktørene om ansvar og oppgaver i tilknytning til arbeidet for større likestilling mellom kjønn og legge til rette for nødvendig kompetanseoppbygging og forpliktende samarbeid.

Kunnskapsdepartementet

- fastsetter overordnede mål og nasjonale prioriteringer for arbeid med likestilling i barnehage- og opplæringssektoren.
- bidrar med særskilte ressurser øremerket oppfølging av handlingsplanen i barnehage og grunnopplæring.
- skal tildele midler til fylkesmennene i barnehagesektoren.

Utdanningsdirektoratet

- følger opp og koordinerer arbeidet med handlingsplanen på grunnlag av de årlige statsbudsjettene og tildelingsbrev.
- skal støtte fylkesmennenes regionale arbeid for likestilling i barnehagene og grunnopplæring.
- skal delta i samarbeidsfora med andre direktorater og aktører med ansvar for barn og unge for å bidra til en bedre samordning av likestillingstiltak i barnehage- og grunnopplæringssektoren.
- skal initiere og følge opp forskning og evalueringer på området og informere og spre resultater fra forskning og undersøkelser til barnehage- og grunnopplæringssektoren og andre aktører. I Utdanningsdirektoratets oppgaver inngår også å følge opp nordisk og annet internasjonalt arbeid og samarbeid på feltet.

Fylkesmannen

- er et regionalt bindeledd mellom statlig og lokalt nivå og skal følge opp handlingsplanen på grunnlag av de årlige statsbudsjettene og embetsoppdrag.
- skal også være pådriver og stimulere til forankring av planen gjennom samarbeid med kommunen som barnehagemyndighet, barnehageeiere, skoleeiere, universiteter, høgskoler og andre fagmiljøer. Det bør stimulere til tverretatlig samarbeid som kan bidra til en bedre samordning av likestillingstiltak i barnehage og grunnopplæring.
- forvalter statlige midler til regionale og lokale tiltak i barnehagesektoren i henhold til målene i handlingsplanen og i samarbeid med Utdanningsdirektoratet. Departementet fører tilsyn og kontroll gjennom Fylkesmannen i henhold til lov om barnehager og lov om grunnskolen og den videregående opplæringa.

Kommunen

- bør oppfordres til å forankre handlingsplanen i egne retningslinjer og mål og følge opp arbeidet med planen i barnehagene, skolene og lærebedriftene.
- bør vurdere om barnehagene, skolene og lærebedriftene har den nødvendige kompetanse for likestillingsarbeidet, og legge til rette for kompetanseheving, etter- og videreutdanning. Tverrsektoriell innsats og samarbeid lokalt på området inngår også i kommunenes ansvarsområde.
- oppfordres som barnehagemyndighet og barnehageeier til å forankre målet om 20 prosent menn i barnehagene i sin barnehagepolitikk for økt kvalitet i barnehagen, i sin arbeidsgiverpolitikk og som en kommunal lederoppgave.
- oppfordres til å sørge for at barnehagene har kompetanse i hvordan rekruttere og beholde menn i barnehagen, og oppfordres til å tilrettelegge for at mannlige ansatte blir i barnehagen, gjennom tilbud om kompetanseheving og videreutdanning.

Barnehager, skoler og lærebedrifter

- oppfordres til å implementere mål og tiltak i handlingsplanen i den enkelte barnehage/skole/lærebedrifts planer og retningslinjer og i det daglige arbeidet.
- skal følge opp sitt lovpålagte likestillingsansvar i den daglige virksomhet, gjennom virksomhetsplanlegging, organisering, arbeidsmetoder, rekruttering, barnehagens/skolens organ for medvirkning og gjennom kontakt med foreldre/foresatte.
- skal legge til rette for kompetanseheving i likestilling blant ansatte og rekruttere og legge til rette for flere mannlige ansatte i barnehage og skole.

Universiteter og høgskoler

- har ansvar for å samarbeide med Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannen, kommunene og barnehageeiere og å bidra til økt samhandling med praksisfeltet på grunnlag av forskningsbasert kunnskap. Fagpersonalet bør ha nødvendig faglig kompetanse og innsikt når det gjelder likestilling mellom jenter og gutter og de utfordringer dette representerer for barnehage, grunnskole og videregående opplæring.
- bør bidra til forskningsbasert kunnskap på dette feltet og å sørge for formidling av resultater fra forskning og utviklingsarbeid til barnehagene, skolene, lærebedriftene og andre aktører.
- skal arbeide for å rekruttere flere menn til lærerutdanningene og legge til rette for mindre frafall blant menn i lærerutdanningene.

7 Tiltak

Hovedmål 1

Læringsmiljøet i barnehage og grunnopplæring skal fremme likestilling mellom gutter og jenter.

- Barnehager og skoler skal etter rammeplan for barnehagen, læreplaner for grunnopplæringen og opplæringsloven integrere likestilling i sin daglige virksomhet.
- Kompetansen om likestilling i barnehagen og grunnopplæringen skal økes.
- I lærerutdanningene skal det legges større vekt på forhold som vil bidra til økt likestilling mellom kjønnene.
- Kompetansen i barnehagen og grunnopplæringen om mobbing på bakgrunn av kjønn og seksuell identitet skal økes.

Tiltak 1.1 Veiledning og kunnskapsspredning

Handling:
Sluttrapport fra *Handlingsplan for likestilling i barnehagen 2004–2007* gir veiledning i likestillingsarbeid og skal spres i barnehagesektoren.

Det skal utarbeides informasjonsmateriell og veiledninger med gode eksempler på hvordan barnehager og grunnopplæringen kan arbeide med likestilling på alle fagområder etter rammeplan for barnehagen, læreplaner for grunnopplæringen og opplæringsloven, i planlegging, dokumentasjon og vurdering. Det vil bli arrangert årlige nasjonale og/eller regionale erfaringskonferanser.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 1.2 Forskning og forskningsformidling

Handling:
På grunnlag av pågående programmer for barnehage- og utdanningsforskning, og gjennom dialog med universitetene og høgskolene, skal det foreslås styrking av forskningsinnsatsen på dette feltet og forskningsformidlingen til barnehagene og grunnopplæringen. Status for likestillingsarbeidet i barnehager og skoler kartlegges i 2008 slik at det kan gi grunnlag for en senere evaluering av utviklingen.

Forsknings- og utviklingsprosjekter iverksatt under handlingsplanen for likestilling i barnehagen skal videreføres og formidles til sektoren. Tiltaket skal sees i sammenheng med tiltak 1.3.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 1.3 Styrking av kunnskap om likestilling mellom kjønn i lærerutdanningene

Handling:
Sentrale utdanningsmyndigheter skal gå i dialog med universitetene og høgskolene om hvorledes lærerutdanningene kan få forankret likestillingsperspektivet i utdanningene. Prosjektet *Gender Loops* avsluttes høsten 2008. Ut fra dette prosjektet kan det blant annet utvikles en ressurshåndbok i likestillingsarbeid til bruk i førskolelærerutdanningen. Dette tiltaket skal sees i sammenheng med tiltak 1.2 og tiltak 3.6 under hovedmål 3.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, universitetene og høgskolene

Tidsramme:
2008–2010

Ola = Kari
la stå!

Tiltak 1.4 Informasjon og veiledning om kjønnsrelatert mobbing og seksuell trakassering

Handling:
Temaet mobbing/trakassering på grunn av kjønn og seksuell orientering vil bli styrket i revisjonen av ressursmateriell om samliv og seksualitet, samt elev- og foreldrehefter i forbindelse med Kunnskapsløftet. Arbeidet følges opp gjennom *Strategi for læringsmiljø i grunnopplæringen 2005–08* og *Manifest mot mobbing 2006–2008*.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet, Sosial- og helsedirektoratet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 1.5 Undersøkelser om kjønnsrelatert mobbing og seksuell trakassering

Handling:
Det arbeides nå for å endre regelverket slik at spørsmål om mobbing og seksuell orientering på lengre sikt kan bli lagt inn i Elevundersøkelsen.

Videre vil Senter for atferdsforskning inkludere spørsmål om kjønnsrelatert mobbing i sin nasjonale utvalgsundersøkelse, som de gjennomfører hvert fjerde år, fra våren 2008. Arbeidet følges opp gjennom *Strategi for læringsmiljø i grunnopplæringen 2005–08* og *Manifest mot mobbing 2006–2008*.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet, Senter for atferdsforskning

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 1.6 Kropp, seksualitet og grensesetting i russetiden

Handling:
Støtte Russens organisasjonskomité (ROK) i utforming av et informasjonsopplegg for russekullet 2008 og 2009 om grensesetting, kropp og seksualitet i russetiden. Arbeidet følges opp bl.a. i *Strategi for læringsmiljø i grunnopplæringen 2005–08*.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2009

Hovedmål 2

Bedret kjønnsbalanse i valg av utdanning og yrker – med et spesielt fokus på fag- og yrkesopplæringen og rekruttering av jenter til realfag.

- Aktiv bruk av kjønnsperspektivet i skolens utdannings- og yrkesrådgivning skal økes.

Tiltak 2.1 Undersøkelse av likestillingsperspektivet i utdannings- og yrkesrådgivningen

Handling:
Utdannings- og yrkesrådgivernes holdninger til kjønnsroller og utradisjonelle utdannings- og yrkesvalg skal kartlegges.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2009

Tiltak 2.2 Veiledning om bevisste utdanningsvalg

Handling:
På bakgrunn av prosjektet *Bevisste utdanningsvalg (1996–2000)* skal det utarbeides veiledningsmateriell om kjønnsbevisste utdanningsvalg, rettet mot grunnopplæringen. Målgrupper er lærere og utdannings- og yrkesrådgivere, i tillegg til universiteter og høgskoler som tilbyr etter- og videreutdanning av utdannings- og yrkesrådgivere.

Utdannings- og yrkesrådgivningen i skolen skal bidra til at elever velger utdanning og fremtidig yrke uavhengig av tradisjonelle kjønnsroller.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2009

Tiltak 2.3 Informasjon til elever og foresatte om bevisste utdanningsvalg

Handling:
På bakgrunn av prosjektet *Bevisste utdanningsvalg (1996–2000)* og undersøkelsen av likestillingsperspektivet i utdannings- og yrkesrådgivningen (tiltak 2.1) skal det utarbeides informasjon blant annet rettet mot elever og foresatte.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2009

Tiltak 2.4 Prosjekt Jenter og realfag

Handling:
Det skal startes opp et 3-årig prosjekt om jenter og realfag, som bygger videre på prosjektet Minerva, inklusive nettstedet og det regionale nettverket. Noen aktuelle temaer i prosjektet vil være virkning av ulike mentorordninger, fagenes "image" i jenteperspektiv/gutteperspektiv, spredning av tiltak som anses som gode. Tiltaket følges også opp i *Strategi for styrking av realfagene 2006–2009*.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 2.5 Forskning om jenters holdninger til utdanning innenfor realfag

Handling:
Gi et forskningsmiljø i oppdrag å se nærmere på og supplere den forskningen som foreligger om jenters identitetsdannelse, kultur og holdninger til det å utdanne seg innenfor realfag. Tiltaket skal sees i sammenheng med *Strategi for styrking av realfagene 2006–2009*.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 2.6 RENATE

Handling:
Senteret skal i samarbeid med arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene bidra til å styrke stillingen til de matematiske, naturvitenskapelige og teknologiske fagene (MNT-fagene) i samfunnet. I arbeidet skal det legges vekt på tiltak som bedrer rekrutteringssituasjonen til MNT-studiene både på kort og lang sikt. Senteret skal spesielt arbeide for å øke kvinneandelen innenfor MNT-rettede studier og yrker. Arbeidet følges opp gjennom *Strategi for styrking av realfagene 2006–2009.*

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 2.7 Testbedstudie[1] om kjønnsskiller ved bruk av digitale verktøy ved prøver i skolen

Handling:
Det skal gjennomføres en testbedstudie over to år om kjønnsskiller ved bruk av digitale verktøy ved ulike prøveformer. Studiens hovedmål er å avdekke, dokumentere og forklare ev. kjønnsskiller i resultater ved bruk av digitale verktøy. Studien kan eksempelvis gjennomføres ved at det arrangeres en serie prøver som simuleringer av virkelige prøver ledsaget av observasjon, intervjuer og analyser av elevene som deltar i studien.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet , Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2009

[1] En testbed er gjerne en plattform for uttesting av hypoteser, teorier, ny teknologi osv.

Tiltak 2.8 Forskningsbasert undersøkelse ved bruk av digitale verktøy ved sentraltgitte prøver i skolen

Handling:
Det skal gjennomføres en forskningsbasert undersøkelse om kjønnsforskjeller ved bruk av digitale verktøy ved sentraltgitte prøver. Studiens hovedmål er å avdekke, dokumentere og forklare evt. kjønnsskiller i resultater ved bruk av digitale verktøy på sentraltgitte prøver.

Undersøkelsen skal ta utgangspunkt i tilgjengelig informasjon fra gjennomføring av eksamen med bruk av IKT, elektroniske nasjonale prøver og den elektroniske leseprøven i PISA.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 2.9 Kjønn og IKT i internasjonal sammenheng

Handling:
Norge skal våren 2008 være vertskap for et internasjonalt ekspertmøte om kjønn og IKT. Møtet er et ledd i OECD-studien *"New Millenium Learners",* som gjennomføres i perioden 2008–2009. Målsettingen med møtet er å oppdatere kunnskapsbasen om kjønnsskiller i bruk av digitale teknologier og konsekvenser for utdanningssystemet, primært i grunnopplæringen og ved rekruttering til høyere utdanning. I tillegg er det sentralt å analysere årsaker til observerte og dokumenterte kjønnsskiller og drøfte hvilke strategier og tiltak som kan iverksettes for å redusere kjønnsskiller i bruk av digitale teknologier. Arbeidet følges opp gjennom departementets internasjonale IKT-satsing.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008

Hovedmål 3

Kjønnsbalansen blant ansatte i barnehage og grunnopplæring skal bedres.

- Øke andelen menn i barnehagen til 20 prosent innen 2010.
- Øke andelen mannlige lærere på grunnskoletrinnet.
- Øke andelen mannlige studenter i lærerutdanningene.

Tiltak 3.1 Kjønnsbalanse som kvalitetsmål

Handling:
Utdanningsdirektoratet vil i samarbeid med Fylkesmannen, KS, Utdanningsforbundet og andre relevante aktører arbeide for at flere kommuner og skole- og barnehageeiere setter jevnere kjønnsbalanse i barnehage og grunnopplæring som et kvalitetsmål i sine planer, styringsdokumenter og arbeidsgiverstrategi. Offentlige og private barnehage- og skoleeiere skal være informert om det nasjonale målet og om hvordan de kan arbeide for å nå det.

Ansvar:
Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannen, KS

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.2 Veiledning til barnehager og skoler om rekruttering av menn

Handling:
Barnehager og skoler skal oppfordres til å bruke forskrift til likestillingsloven *"Om særbehandling av menn i forbindelse med undervisning av og omsorg for barn"* (Q-07/98) ved ansettelser på alle nivåer der andelen mannlige ansatte er lav.

Behovet for mer informasjon og veiledning rettet mot barnehager, skoler og eiere skal følges opp og vurderes. For barnehagesektoren er det under *Handlingsplan for likestilling i barnehagen 2004–2007* utarbeidet informasjonsmateriell, og erfaringene skal spres i sektoren. Nettstedet mibnett.no har vært en informasjonskilde for arbeidet med menn i barnehagen. Det vurderes om det skal opprettes et nettsted som omfatter menn i barnehage og skole.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.3 Demonstrasjonsbarnehager

Handling:
Barnehager som har nådd målet om 20 prosent menn, og som har arbeidet aktivt for å nå målet, kan søke om statlige midler som demonstrasjonsbarnehage. Barnehagen forplikter seg til å informere og veilede andre barnehager i hvordan rekruttere og beholde menn i barnehagene, og til videreutvikling av egen virksomhet.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.4 Rekrutteringsteam

Handling:
Det skal etableres rekrutteringsteam for menn i barnehagen, i samarbeid med Fylkesmannen. Siktemålet er ett team i hvert fylke. Teamene skal drive oppsøkende rekrutteringsarbeid og markedsføre barnehagen som arbeidsplass for menn, for eksempel overfor elever i grunnopplæringen, skoleeier, ved utdanningsmesser, overfor NAV og andre steder unge menn møtes. Teamene skal bygge videre på det arbeidet MIB-nettverkene har utført under *Handlingsplan for likestilling i barnehagen 2004–2007*, og samarbeide med Fylkesmannen i arbeidet overfor barnehagesektoren.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.5 Oppfølging av lærerevalueringene

Handling:
En skal følge opp og vurdere likestillingsperspektivet i oppfølgingen av evalueringen av førskolelærerutdanningen, og i *Strategi for rekruttering av førskolelærere 2008–2011*.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.6 Rekruttering av menn til lærerutdanningene

Handling:
Universitetene og høgskolene må arbeide for å få en bedre kjønnsbalanse blant studentene i lærerutdanningene. Målet er å finne frem til tiltak som kan gjennomføres i lærerutdanningene når det gjelder å rekruttere til og beholde flere menn i utdanningen. Departementet vil etablere en tilskuddspott til de tre institusjonene for førskolelærerutdanning som har størst økning i antall uteksaminerte mannlige kandidater. Tiltak 3.6 skal sees i sammenheng med tiltak 1.2, 3.5 og 3.8.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet, universitetene og høgskolene

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.7 Lokalt arbeid med likestilling i barnehagen

Handling:
Fylkesmennene tildeles midler øremerket til lokalt arbeid med likestilling i barnehagen. På bakgrunn av lokale behov skal midlene benyttes til informasjons- og erfaringsformidling til aktuelle målgrupper knyttet til rekruttering av menn til arbeid i barnehage og som støtte til lokalt utviklingsarbeid rettet mot praksis. Fylkesmennene skal prioritere arbeidet for å få flere menn i barnehagen. Arbeidet må sees i sammenheng med tiltak 3.1, 3.2 og 3.4.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Tiltak 3.8 Pris for arbeidet med å øke andelen menn i barnehagen

Handling:
For å få flere menn i barnehagen har Kunnskapsdepartementet satt av midler til likestillingspris til en barnehage og en kommune. Tiltaket sees i sammenheng med tiltak 3.6.

Ansvar:
Kunnskapsdepartementet

Tidsramme:
2008–2010

Utgitt av :
Kunnskapsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86
Oppgi publikasjonskode: F-4245 B
Design: Magnolia design as
Illustrasjoner: Trude Tjensvold
Trykk: Interface Media 06/2008 15000